STEPHANI PETIOT

SOCIET. JESU.

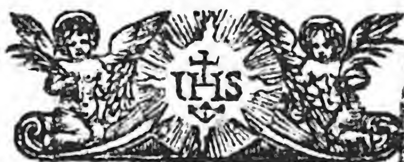
PANEGYRICI DUO

ALTER

DE RUPELLA expugnata.

ALTER

DE DELPHINO.

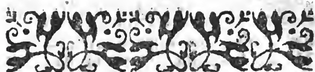

ROMÆ, 1698.
Typis Antonii de Rubeis in via Vitis.

Sumptibus Matthæi Fumerè Bibliopolæ in foro Agonali ſub ſigno D. Thomæ Aquinatis.

Superiorum permiſſu.

PANEGYRICUS LUDOVICO XIII. DICTUS.

Ttigiſti gloriæ verticem, REX INVICTISSIME, adepta es votorũ ſummam, fortunatiſſima Gallia; tenes faſtigium dignitatis, Chriſtiana Religio; Bellum illud aliquando confecimus, ad quod unum toto ſæculo communia omnium vota, privata ſingulorum ſtudia, publica comitiorum conſulta; ſacrorum auguſta ſolemnia, Regum expeditiones innumeræ, multorum terra, marique contentio præliorum, belli, pacisque quotidiana conſilia, Reipublicæ demùm totius rationes, motus, ſenſus univerſi referebantur; nè

quis possit ambigere, quin hoc unò cardine fortuna civium, sors Galliæ, majestas imperii niteretur. Habet superbia suos gradus: ad extremum devolvitur, postquam pervenit ad primum; qui non novit ultrà crescere, ruere cœpit, nihilque tàm propinquum est casui, quàm quod est summum: Cœlum ipsum, quo nihil altius occurrit aspectui, fatum expectat; & momento sæpissimè perit, quòd ægrè sæculum peperit. Sic illa jacent tot annis sudata perduellium propugnacula, dissipatæ sunt ingentes illæ Britannorum classes, utrorumque juncta cum extrema rerum desperatione incredibilis audacia corruit; terræ, maria, tempestates succubuerunt fortitudini regiæ: locis demùm universis profligata Rebellio, simul omnia sibi sensit præter inferos esse conclusa. Quæ immensitas gloriæ, naturam totam unius triumphi pompa traducere, utque pauci homines parere discerent, elementis omnibus imperare! Quod si adhuc aliquis ex illa furiosorum hominum turba, qui humanæ fidei desertores sensim à divina deficiunt, de æter-

nità-

nitate hujus imperii dubitavit, fateatur errorem suum hodie, postquam illud videt perduellionis ruinis impositum, felicique commutatione fatorum, à REGE LUDOVICO, immortalitatem regni, nominisque Gallici confirmatam, ex quo hæreticus desertor occubuit. Cui enim Cœlum aut lubentiùs laboret, aut gloriosiùs, quam ei Principi, qui Numinis hostes evertit? Quem alium coronet ambitu sæculorum, & temporum, quam eum, à quo tot laureis coronatur? Delubris eos coluit antiquitas, qui istis minora fecissent, & pro Diis habiti sunt apud suos, qui tecum, REX FORTISSIME, comparati, vix homines viderentur. Quot tu ergo fana, si vixisses illis temporibus, neque te ad fœlicitatem nostram fata servassent, quas ædes, quo Numine consecrasses? Quam Religionem populis attulisses? Non cives, ut aliorum solebant, sic tuum funus expectassent, tempus illud sacrificiis occupassent, ipse vivus habitasses in templis, auxisses orbis ceremonias, & aris impositus, quibus auribus nostris nunc perci-

pis, eiſdem omnium vota gentium accepiſſes. Verùm tu, qui ſolidis abundas laudibus, hac inani ſuperſtitione non indiges. Non creſcit mendacio veritas; ad ſuperos vita, non fama nos evehit. Tuis major es incrementis, quàm fictæ religionis encomiis; mavis ſublimi demiſſione majeſtatem tuam extollere, quàm abjecta ſuperbia, & ſordido faſtu deprimere. Gaudes conſcientiæ bonis, nullaque præterea re, quàm virtute, vis cæteris eminere mortalibus; adeoque divina cùm facias, humanam ſortem non erubeſcis. Faceſſat ergo vana hæc ſpecies religionis, vetat ipſa religio regis laudes ſacrilegio proſequi; quàm ſunt illa deformia, quæ crimine calamiſtrantur; virtus virtute laudatur, nunqum conſecratur à vitio. Votis publicis oratores alii ſuorum principum facta commendent, faciam ego, ut intelligant univerſi, te tuis factis, REX AUGUSTISSIME, vota mortalium ſuperaſſe; & ſi vota univerſorum, quantò magis mea unius præconia ſuperaſti? quicquid tamen de te dixerimus, dictum erit magnificè,
quia

quia nihil fecisti humiliter, & demissè; toties amplissimè laudaberis, quoties verè, quæ gesseris narrabuntur: rursusque toties vera de te audies prædicari, quoties recitabuntur amplissima. Ornasti tu facta: corrumpet qui meliùs ornare voluerit. Mitto igitur esse sollicitum de cultu orationis, postquam tantus est splendor in ipsa materia. Narrabo sinè multo apparatu quos hoc bello hostium populos viceris; quam rupem, quam Rupellam expugnaveris; quas procellas, & maria fregeris. Sed adhuc necesse est scire, quòd dicendi initium, quem modum facere debeam: non quod laudes tuas, quæ sunt immensæ, credam ullis terminis definiri posse: sed nè infinita fiat oratio, si in proferendis tuis trophæis, velim ire per singula. Sequar igitur in scribendo ordinem agendi tuum, & cùm magnitudinem hostis, quem oppressisti, demonstravero; tùm pugnæ genus exponam, seriemque victoriæ.

Hostis erat vincendus ille, qui suopte ingenio semper elatus, nunc certè longo virium suarum usu, & fortitudinis experimento, suprà mo-

dum tumidus, certior sibi semper de victoria, quàm de prælio videbatur. Erat communis omnium sensus, Rupellam temeritate, & audacia tentari posse: quæ hinc arduis quidem propugnaculis, fossa præcipiti, pendenti vallo, continuato aggere, lenta palude, molitione multiplici inclusa esset; illinc verò latissimo, altissimoque freto munita, cui projectæ turres incumberent, & objicerentur portæ, transversis cratibus, horrenti ferro, armatis navibus, feralibus tormentis, ineluctabili catena vallatæ: adeò multiplici carcere debuit, antequàm moreretur, includi rebellio! quæ se virtute tueri non potuit, debuit machinis, & quæsita munitione defendere. Quot dementia vallis indiget! seipsam innocentia sine custode tutatur; impietas nullo arcium munimento secura est. Mediis soluta Rupella vivebat in vinculis; semper pavida, quia semper rea; semper de præsidio sollicita, quia conscientia sceleris semper obsessa. Accedebat vis annonæ incredibilis, vini, frumentique numerus ingens, apparatus denique rerum omnium

toto ſæculo meditatus. Nimirum omnia ſibi neceſſaria timor putat. Preſtò erat exercitus in Occitania, reliqui ſigno dato in caſtra venturi, palàm, & publicè dicebantur. Subſidiorum prætereà opportunitates innumeræ, robur Angliæ conjuratæ, præſidiarius miles erat intrà mœnia receptus, ut pugnarent exteri, cives ſinè periculo triumpharent. Non obſcura erant jurata ſociorum auxilia, & cæterorum hæreticorum variis locis factiones; petebatur hæreſeos caput, quiſque manum objectabat. Procerum etiam quorundam, ut rumor tulit, enormes conjurationes celebrabantur, illius nefariæ ſocietatis tabulæ, perduelliumque ſicariorum adſcripta funeſto catalogo nomina circumferebantur, confœderatorum dignitas (ſi in proditione patriæ aliqua dignitas eſſe poteſt) famam, nomenque ſceleribus colligebat: quem deterrebat atrocitas facti, facientis authoritas invitabat. Immenſas quaſdam habet vires ad perſuadendum nobilitas generis. Specioſa ſunt crimina, quæ in purpura nutriuntur. Ad hæc infinitis bellorum ſumptibus Regis

exhauſtum erat ærarium, nobis tum claſſis nulla, quadriremes jampridem dimiſſę, caritas annonæ hoc tempore ſumma, frugum interitus, urgens fames, graſſantes morbi, peſtis locis omnibus multa: malos premebamus, malis obruti: obſidebamus paucos, omnes obſeſſi: vix licebat vivere, & vincere volebamus. Augebat infinitè ſuperbiam hoſtium longa belli experientia; quippe qui non ſolùm olim ſæpè, modò cum Anglis, modò cum Batavis, partim cum Hiſpanis, partim cum Luſitanis conflixiſſent: ſed & nuper Regis claſſem tùm Oceani, tùm Mediterranei maris copiis inſtructiſſimam duobus præliis fortiter ſuſtinuiſſent. Quis in tanto apparatu Rupellæ ſenſus? Eò devenerat impudentiſſima civitas, ut dudum cæteris gentibus cladis metum inferre, regum purpuram, leges, & oracula conculcare; Reipublicæ ſuccum, & ſanguinem exhaurire: cædes, & incendia circumjectis regionibus, & agris objicere; antiquas Druſiaci prælii, Dionyſiaci, Iarnacenſis, Moncontoriique tragædias renovare facilè poſſet. Tantum erat in impudentia

dentia roboris, tantum virtutis in ſcelere! Rupella reginam agebat imperare docta, quæ nunquam parere didicerat: adminiſtrabat omnia ſumma authoritate, cœtus provinciales indicebat, publica comitia convocabat, militem tùm domeſticum, tùm externum conſcribebat, provincias, præfecturaſque dividebat, jus cudendæ monetæ ſibi arrogabat, inurebat ſigillo, ferebat edicta, imperabat pecunias, portoria exigebat, in omnia demum tyrannico dominatu invadebat, ut incertum videri poſſet, pluſne Regi per authoritatem, an ſubdito per crimen, audaciamque liceret. Horrebat immaniter Rupes iſta, ceiſaque fronte creſcebat in dies, ut ponderoſiùs rueret: periculis ſuperbiam animabat, erigebatur denunciatione bellorum, vel ipſa ſanguinis ſpecie paſcebatur; decernere videbatur illi triumphum, quicumque prælium indicebat; majorque perſuaſione quàm robore nunquam ceſſabat ab injuria, nè cauſæ bellorum interirent; ſcelus alebat quotidiè, ut vel crimine prælia naſcerentur. Quis tandem hanc arrogantiam,
 hos

hos ſpiritus frangeret? neſcit timere, quæ tanta ſperat, neſcit cadere, tot victoriis inſtituta. Ubi periculum, inquit, ſi noluero periclitari? ubi hoſtis, ſi ipſa mihi non fuero inimica? didici vincendo quid poſſim. Sic plena ſui Rupella ſe impudenti ore jactabat.

Movebat illud nos quidem, cùm nobiſcum funus iſtud domeſticum viveret, penè tamen vetabamur fateri dolorem noſtrum, miſeriæque majoris metu, vix licebat in communi miſeria vultum portare fortunæ. Sedebat enim in regni viſceribus virus illud, quod ſinè miſerabili pectoris totius laceratione non poterat evomi; quodque niſi evomeretur, Reſpublica non poterat conſervari. Oppreſſerunt Pannonas Hunni, Græcos Turcæ, Italos Oſtrogothi, Hiſpanos Viſigotti, Syrios, & Ægyptios Saraceni, ſed illorum immanitas cum rebellium hæreticorum furore comparata, humanitas dici poſſit. Ferebamus jugum Franci, quæque cæterarum gentium ſervis dat Gallia libertatem, ipſa ſervitutem à ſubditis quoddammodò tolerabat, adeò probrum illud imperii,

perii, nec ferri poterat, nec auferri. Quid? non desperat propterea Carolus IX. sed anno millesimo quingentesimo septuagesimo secũdo colligit totum robur imperii, floremque nobilitatis, conscribit numerosum exercitum, vim tormentorum maximam rotat, immensos sumptus facit, Ducem Andegavensem copiis præficit, qui illo bello Rex Poloniæ electus, felici sceptrorum ordine, venerandum Henricorum nomen, & seriem aucturus erat; & ab Sarmatico illo tyrocinio major venturus ad Galliæ principatum. Is Rupellam advolat, castra metatur, copias explicat, urbem vallat. Proh tempora, quam me labem refricare coegistis! Erat in armis pro Rege, Regis ipsius frater, Dux præstantissimus: arma Rex Navarræ conjunxerat. Henricus ille nondùm magnus, qui & ipse feliciter successit in regnum: aderant viri Principes Condæus, Contynus, Duces Montis Penserii, Guysii, Aumalæ, Nivernenses, Longavillæi, Bullionii, aliique toto regno proceres infiniti: accurrerat ex mandato regio fortissimus ille Biro cum cohortibus

octodecim, turmis equitum septem, machinis muralibus undecim. Quid præterea quinquaginta millibus armatorum Rupellenses obsidentur, tormentis sexaginta nulla intermissione murum quatientibus urbs oppugnatur, parte alia suffocatur, alia quassatur: fit labes ingens, & à vetusto urbis fonte ad Evangelii propugnaculum, quod vocant, mœnia lacerantur: turris Cogniensis à fundamentis evertitur, novies in urbem irrumpitur, novies Rupella collata in unum omnium signa sustinet. Quid tandem? cecidit in irritum totus ille quam magnus fuerat apparatus, stetit Rupella nondum benè degustata, fusæ obsidentium copiæ, mutilati non pauci, trucidati innumeri, obtrita prima acies, lacerata proxima, territa, dissipataque postrema, viri principes multi miserabiliter cæsi, missa è tormento pila Dux Aumalæ interfectus, Dux ipse Andegavensis penè illa clade implicatus, nisi excussum in illum plumbum fidelis armiger nomine Vinsius, interjecto corpore recepisset; ac demùm undecim millia nostrorum, calamitosa strage deleta. O rupem homi-

hominibus inaccessam! O formidabilem hostem! O inexpugnabilem civitatem! qui pugnantium cumuli! sed qui tumuli sepultorum! accesserunt innumeri, facile fuit numerare qui recesserunt! O rupes! O clades! O funera! illa tamen Rupella, rupes illa, ille victor populus, populus ille tot ferè palmarum, quot capitum, tibi LUDOVICE, relinquitur debellandus. Hic habes Cannas Hannibal, hic Actium Auguste, hic Ciliciam Alexander, hic Carthaginem Scipio, hic Pharsaliam Cæsar. Accedant recentes omnes expugnatores arcium, & ampullati rerum gestarum amplificatores, suas expeditiones conferant cum obsidione Rupellæ. Verrucam jactant unum scilicet terræ jugerum. *De quo quis viso dicere possit, ubi est?* Ostendam suam ostentant illudne receptaculum paucorum de navi hominum & exilium piscatorum? Rhodum insulam memorant, sed interceptam, & Christianorum Principum auxilio destitutam: Iuliodunum afferunt, sed vasto murorum ambitu difficile ad tuendum: Melitam prædicant, sed belli casibus superiorē: Viennam loquun-

loquuntur, ſed inexpugnabilem Solimano: Metas celebrant, verè metas, quas antiquo opere malè munitas, Carolus tamen Quintus centum armatorum milibus fretus non potuit tranſgredi: Nos Rupellam dicimus expugnatam à LUDOVICO, cæteris omnibus inſuperabilem: Rupellam, inquam, non vaſtam amplitudine, non deſertam infrequentia, non preſſam anguſtiis, non rudi defenſam milite, ſed in Regni finibus ſitam, confœderatis gentibus finitimam, omnibus belli præſidiis opportunam; veteri quidem, ſed multò magis recenti munitione formidanda: cujus portus non ſit accerſitus, foſſaque quæſitus, ut Antuerpiæ: non incommodus, & difficilis, ut Iccius; non periculoſus, ut Oſtendæ; non vaſtus, ut Gratiæ ſinus: ſed tum loci natura, tum arte omni firmatus, ut incertum eſſet plus naturæ deberet, an arti, dum ars naturam ſuperaſſe, natura nullum arti locum reliquiſſe videretur. Tantus nimirum eſſe debuit, qui ad arma Regem tantum adigeret; alteri enim ſit invictus neceſſe eſt, quemcumque LUDO-
DO-

DOVICUS oppugnat, qui cæterorum ducum desperationem in victoriam vertit, & per acervatos confectorum hostium cumulos, suorum currus agitat triumphorum.

Metuenda quidem erat difficultas cingendæ civitatis, procellosissima præsertim anni tempestate: timendus hostilis exercitus, qui aderat è regione Rupellæ, Anglus ille mari cedere nescius infinitis navalibus præliis, victoriisque superbus: moram fecisset alteri locus ipse, qui stagnanti palude simul insalubris, atque subsidens, solus obsessuris erat relictus: occurrebat ingenium accolarum, quorum maxima pars, ut erat hæresis labe corrupta, ob ipsam quoquè viciniam poterat esse suspecta: commovebant omnes, priscæ tùm exernorum, tùm civium nostrorum historiæ, qui tot, tamque numerosis exercitibus instructi toties frustrà cum Rupella contenderant: videbat Rex ipse rebellium horrea cumulari expilatorum populorum commeatu, spolia provinciarum in urbem quotidiè comportari, quodque gravius erat, non prælio rem posse confici, sed locum, stagna,

gna , paludes , æstuaria , turbines , imbres , procellas , terras , maria , desperatosque rebelles esse antè superandos , quàm Rupella potiretur. O difficultates immensas ! ò inextricabiles series præliorum, laboresque perpetuos ! quem non ista moles rerum oppressisset, quę Regis animum omnibus difficultatibus celsiorē erexit ! An putatis hoc aspectu negotiorum , bellorũq; nexibus esse commotum ? audite quæ dixerit, dicturi sæculis quę audistis. Ibo,inquit,ibo majoribus meis major,& nobile posteris argumentũ;tulit superior ætas,quod sequutura non feret ; pereant , aut pareant , quos Deus nostro subjecit imperio ; ad pedes cadat , qui mecum ad manus venerit , & infelix congressu nobilitetur interitu. Hæc oracula lituis , & buccina commutavit , conclamatum est ad arma , contractus exercitus , Rex ipse nondum è gravi morbo receptus , cum lectissima nobilitate fudit se Parisiis , militem rapuit , Rupellam advolavit , tenuit , cinxit , perdidit. In quo quid primum nos mirari jubes , Imperator ; exordium belli , an exitum ; celeritatem adventus ,

an

an constantiam obsidionis ? hostis audaciam, an fortitudinem tuam ? utrumque certè stupore dignissimum, nisi quòd teneor promissi reus, & necesse videtur seriem recitare totius belli, cujus difficultatem exposui : nos satis superque hostis audivit, te videat aliquandò : gaudeat Rupella de robore, dum te intueamur hoc altero orationis loco, de illius contumacia triumphantem.

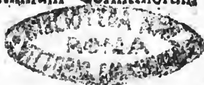
Erat, ut diximus, concisus æstuariis locus, in quo uno castra metari Rex poterat, paludes interjectæ admodum insalubres, cœlum crassum, solum lubricum, stagnum murum. Proh superi, per quot bella, ad unum bellum est ventum ! Quoties certatum est, ut semel certare liceret ! stagna oppugnavimus primum, antequam procellas expugnaremus, hæsit in palude nostræ militiæ rudimentum, ut in Oceano victoria tota consisteret. Solum arrisit disciplinæ, cœlum affulsit victoriæ, locus ipse visus est dedisse locum virtuti. Castra montibus vallaverit Hannibal, Tamerlanes in urbis modum ædificarit, Attila militaribus pellibus obruerit, sarcinis

Græci,

Græci, curribus Germani, testudine Romani se texerint: tu, Rex inclyte, qui nolebas suffurari victoriam, in aperto campo sedisti. In hac, inquam, æquata planitie noster explicatur exercitus, ut hostis implicaretur; Inferuntur signa, nè lateret adventus, urbs ex itinere salvatur, adeò expetebatur. Dum hæc geruntur miles fortiri vultu perduellem, terrere gestu, spe ipsa diripere. Nutasti, credo, furiosa rebellio, cum te foris LUDOVICI IUSTITIA, domi conscientia sceleris obsideret; impalluisti quæ ruborem amiseras, nunquam alba magis (quippè te urbem Albam prædicas) quàm cùm alba Imperii Lilia suspexisti. Sed quò à rege discessimus? immo verò quò Rex discessit à nobis? avolavit celeritate victoriæ, en jam toto Rupellæ ambitu se majestas illa diffudit. Virtus nullis limitibus continetur, sed impatiens claustri, ultrò se jactat, sui nominis, & numinis explicatrix. Parum fuerat scilicet labore superasse loci naturam, nisi artem victor noster ingenio superaret. Toto igitur continenti propugnacula ju-

bet

bet excitari, aggeres extrui, vallum duci, triumque leucarum circuitu, Rupellam fossis juxta, & interpositis statiunculis, ad communicationem armorum circumscribi. Sequuta est Ducis imperium celeritas operis inusitata; hic vallum ferre; ille cæmenta convehere, lapidesque portare, palum alius defigere, alius humum egerere, cespite moliri tectum, fingere, inducere, cumulare, exaggerare; sui quisque gradus oblivisci, dignitatem labore metiri, meritum opere, major ille prædicari, qui actuosior, ille præfici, qui plus aliquid perfecisset, pro se quisque demum contendere nè illo laboris certamine vinceretur. Addebas interim fatigatis alacritatẽ humanissime PRINCEPS, omnium onera vultu portabas, laborem nutibus sublevabas, opus laudibus compensabas. Quid extulistis tantopere prisca monumenta Dionysium, quòd sexaginta millia operarum exerceret, cum mœnibus areas Syracusanas ambibat? quid Neronem, historici, quòd humeris orbem ferret, cum Isthmum Corinthiorum perfodiebat?

bat ? quid Caracallam , annales , quòd ſemper laboris initium faceret, cùm in caſtris agebat ? quid Mannuelem Comnenum , Græci , quòd ſaxa veheret , cùm Dorylæum renovabat ? quid Conſtantinum , Romani , quòd terram foderet , cum magnificentiſſimi templi fundamenta jacebat ? LUDOVICUM habent Galli , qui ſingulis militibus adlaboret , tantum ipſe conficiens operis , quantum imperet univerſis : architectus in opere, miles in vallo , dux in agmine , ubique Auguſtus . Sed , ut video , dedignaris hanc laudem ſapientiſſime REX . Tua tantùm eſſe putas , quæ tecum nullus alius fecerit ; mavis ferre virtutis , quàm laboris encomium , illa in te egregia , hic tibi communis cum milite fuit . Pugnaverat Imperator ingenioſa compoſitione caſtrorum , reliquum erat , ut diſciplina , & ordine militię triumpharet ; ſcripſit ergo militibus ſuis eas leges , quæ ut ſibi ſcriberentur contendere ipſi debuiſſent ; docuitque priùs vincere morum integritate , quàm firmitate nervorum . Et quidem quiſquis in hæreticos pugnaturus eſt , debet

virtu-

virtute, quàm manu certare validiùs. O novam bellorum faciem, novumque genus oppugnationis! hactenus creditum erat perverso, & præpostero præliorum usu, bellum sinè cæde, sinè facinore, sinè contumelia numinis geri vix posse; sed ex quo nostrum militem vidimus à cruore, à libidine, à convicio tam alienum, credi cœpit inter ipsa arma, locum esse virtuti, scelusque non stipendiarium esse belli, sed voluntarium administrum arbitrii. Quid quòd totum exercitum concolori veste donavit, ut qui corporis cultu similes essent, solo animorum ornatu distinguerentur, & quantùm alii bombyce, & purpura nitere amant, tantùm ipsi virtute cæteris eminerent: Ibant olim milites in aurea veste sub Antiocho, in picta chlamyde sub Sertorio, in purpura sub Cleomene, in expolitis armis sub Cæsare, in rubenti sagulo sub Artaxerse, in candenti tunica sub Cyro, in scuto puniceo sub Agesilao, in fibulatis auro caligis sub Aureliano, in amictu argentea cruce signato sub Constantino. Ierunt nostri sub LUDOVICO, in veste non

ad

ad delicias molli, non ad pompam ambitiosa, sed ad militare robur, & pugnam accincta: ferro, non auro miles indiget, bellum ardore geritur, non nitore.

Intereà dum vestem militum contemplamur, nudata est suis arboribus, vitibus, hortis, segete, sepibus tota, quæ ad Rupellam est, planities, distributus in classes, & manipulos exercitus, defixa signa, obtentæ pelles, substructa longo ambitu propugnacula duodecim inter se fossis continuata, dispositæ ex intervallo, vigilibus, & excubitoribus stationes descriptione multiplici, rotundæ, quadratæ, extantes, depressæ, projectæ, subductæ, lunatæ, cyclicæ, hemicyclicæ, triquetræ, quadrangulares, variæ: perduellis denique civitas omni à terra aditu prohibetur, cavendum est tantùm ne evadat Oceano. Nondum, ut fatear, qua parte vastissimo sinu alluitur, conclusa erat, sed adhuc sedebat in portu, quia portum nondum classe tenebamus; quamvis enim ex utroque littore fortissima castella objicerentur, undè multa uno ordine tormenta in navigia

gia detonarent, pervium tamen erat mare, & facilè ultrò citroque commercium. Quis hanc Rupellensis eripiat facultatem? Venerunt quidem in suppetias exteri, ut hostem ab insulis nostris expellerent, sed seriùs appulerunt, sivè quòd graviores naves ducerent, sivè quòd obsessam insulam (quam ream esse omnes intelligunt) unus LUDOVICUS IUSTUS posset absolvere. Etsi verò nostra felicitas invidit illis victoriæ gloriam; hoc tamen fortissimi judicandi sunt, quòd soli mare tenuerint; quòd eos non expectaverit Anglus, quòd nullus obstiterit; & qui tardiùs venissent, priùs vicerint hostem, quàm viderint: est inexperti temerè in negotia ruere; lentè festinare, sapientis. At at, dum ista præsidia moras trahunt, tenet Oceanum Rupellensis; eripienda sunt illi maris effugia. Huc agite vestros myoparones, minutissimosque pontones Armorici; huc scaphulas, & lembulos Aquitani; huc aphractula, & actuariola Cantabri; plùs Gallus poterit in liburnis; quàm in rotundis, & constratis navibus Anglus. Ita factum est, non sine omnium

ſtupore, navigioſis lenbulis, myoparunculis vectariolis, celocibus, celetibuſq; curſoriis mare tenuit LUDOVICUS annum ipſum pugnare paratus, ſi hoſtem is animus habuiſſet. Quis credat epibadibus cataphractas, lintribus roſtratas Britannorum claſſes ſuſtineri potuiſſe? Fuerit illud ad fortitudinis ſpecimen, erit quod ſequitur ad terrorem.

Non ſatis erat claſſibus inſultaſſe, niſi inſuper inſultaſſet Oceano: machinatus eſt igitur aliquid, quod homines ſatis mirari non poſſent, ipſa maria pertimeſcerent. Intelligitis quò mea ſpectat oratio, jamque ſuſpicitis ædificatum in ęquore vallum illud, carceribus frænatos impetus indomiti hactenus pelagi, nè rebelles à jugo ſe liberos fortè putarent, ubi mare libertatem amitteret. Quis poſterorum, cùm legerit, humano conſilio factum putet? quis perduellium, cùm viderit, neget pelagus juſtitiæ ſtipendiis militaſſe? quis barbarorum, cùm acceperit, teſtes oculos non adhibere volet ad fidem? Illi ipſi, qui quotidiè videbant formidabiles illas moles, qui pedibus calcabant,

bant, qui militares in illis excubias agebant, suis sensibus non credentes eò laborabant persuasione pertingere, quò Regis fortitudo pervenit. Iacienda moles erat, quæ totum sustineret Oceanum, nec ventorum quassata turbinibus, nec fluctuum assultibus verberata, nec æstus inundationibus supersusa, obrutaque titubaret. Pii principis erat hoc patrare miraculum, nemo id si maximè vellet, præstare potuit, præter LUDOVICUM XIII. qui primus voluit, quod potuit solus. Mare impatiens operis videbatur, nisi immensi laboris patientia victum esset; disceretque per gradus subigi, & sævientis freti inclementia imperioso fræno coerceri. Unius numinis mutare sedes elementorum, æternosque rerum cursus obice temporario sistere; paret Deo natura omnium parens, cæteris hominibus imperat. Summa erat altitudo maris, sed altius adhuc Regis ingenium; rapidus vortex, sed stabile consilium Ducis; dubii casus, sed certus, & constans militis animus; varii undequaquè metus, sed una omnium spes facilius esse nostro Principi, quæ vellet efficere, quàm

quæ efficeret; velle, qui rerum successus sua voluntate definiens, etsi majora, quàm cæteri omnes, fecisset in Gallia, fecerat tamen semper minora,& minora viribus suis. Quid? jaci cœpit illius prodigii rudimentum qua parte fretum erat angustius, satis longo tamen intervallo ab urbe dissitum, nè si remotius esset, architectorum laborem vinceret profunditas alvei; si vicinius, labore hostium vinceretur, & noceret propinquitas teli. Principio igitur defixæ sunt ad continendam futuram struem parte omni trabes ingentes, aliæ transversæ, & decussatæ, ut demissos lapides ingeniosis quasi brachiis amplecterentur; erectæ aliæ, ut primos impetus fragerent, undas supercilio deterrerent; quædam in quadrum ductæ, commissæque quadrando, stabiliendoque operi; quædam in propedem, talumque projectæ, ut illa machinarum declivitate, mollique dejectu clementiùs fluctus exciperentur, ipsosque inoffensos inoffensa molitio refunderet pelago. Ingesta subinde generis omnis saburra, maxima vis lapidum temere jacta in profundum, superaddita cu-

mulo

mulo prægrandia pondera, nondum tamen oppleri potuit barathrum, ſed dum helluatur accepta, novis pabulis inhiat, quin ponderibus attollitur, effunditur, & amplificatur in vinculis: inſaturabilis nempè quædam eſt fames, inexplebilis alveus; & alvus Oceani parte omni fauces aperit, quà pabulum objeceris; hac vorabit, & ſaturitate voracitatem accendet. Quis illius intemperantiæ modus ſit, & finis difficultatum? oppoſita quidem fluctus eluctàbantur repagula, ſed adhuc ſoluta machinatio ſinè compagibus erat, ſinè commiſſura, ſinè cæmento; ſuis tantùm librata, firmataque ponderibus; hiabat malè materiatus murus, aquas traſmittens; conferti ſinè ordine lapides, cùm fluctibus volvebantur, & trahebantur in præceps; temeraria demùm, & indigeſta illa ſubſtructio, nullo nixa fundamento, hoſti riſus ciebat, metum afferebat militi, animos addebat Regi, qui malit cum natura luctari, quàm cum fortuna triumphare. Nequè verò diu ſtetit ſinè nexu fabrica, ſed ſeipſas aquæ prodiderunt, quæ dum ſe in rimas ſaxorum inſinuant, & crudum pa-

rietem interluentes tentant inconditam laxare compagem, secum cœnosam uliginem convectabant, & luto quovis glutine tenaciori congeriem aridam officiosè adstringebant: pervium murum repererant, sed aquis succedentibus limo incrustatum relinquebant: transibant fluctus nunquam redituri, & rimas implebant, qui labes facturi videbantur immanes. Quid porrò? Hactenus successerat labor, sed (ut fert natura magnorum operum) difficultas crescebat in manibus, & quæ fuerat initio maxima, major erat in progressu: Etenim quò magis ab utroque littore molitio recedebat, hòc gurges altior erat, & quemlibet aggerem vasta vorago sorbebat avidiùs, æstus ipse turbulentiùs agebatur, insania fluctuum volumina medio alveo atrociùs bacchabantur, nostraque repagula quasi sibilos explodebant, mugitibus indignabantur. Iam deficiebat materia, qua tam ingens charibdis impleretur, & nisi latomiæ fuissent supra quàm credi potest uberes, & fœcundæ, periculum erat, nè lapidum penuria fabrica nostra penderet, sed tàm dives vena fuit, ut ipsa

ſaxa ſub manum, ferrumque ſuboleſcere viderentur, cæduum eſſe dixiſſes lapidum nemus, quod depaſtum ſylveſceret, grandeſceret imminutum: Hac tam fertili, & copioſa officina fretus maturare cœpit Imperator obſidionem aquarum, lapidicinas recentes aperiri jubet, novas rupes exſcindi, omni contentione opus urgeri, conferri fragmina montium, ſylvas adhuc ingeri, totas terras undis inferri, glebas ſaxis, ſaxa aggere, aggerem nemore, nemus ſcopulis, ſcopulos montibus acervari: obviam igitur materiam pro ſe quiſque rapere, molaria pondera in mare volvere, terræ penetralibus pelagi viſcera ſaburrare, elementum elemento confundere. Stetit illa tandem vaſta, operoſaque ſubſtructio, veluti porticus toto eminens pelago continenti ordine fabricæ, niſi quòd in medio ſalo apertus erat tolerabilis aditus, nè omninò maria deſperarent. Nolebas enim prohibere, REX PRUDENTISSIME, nè fluctus laberentur ulteriùs, ſed cohibere rebellionem, nè iterum elabi poſſent: duxiſti quippè ab utroque littore molitionem directam, ſed medio

a lveo pendere jussisti obruptũ opus, aggeremque continuare noluisti, ut omnes intelligerent, non quantùm posses, sed quantùm velles, fecisse te; qui poteras æstum frœnare, quia jussisses, cui viam faceres, quà volebas. Iter undis reliquisti, ut rupto muro contumacem urbem cumulati fluctus invadentes, pergerent ad rebelles tuæ fortitudinis nuntii, spumantique fremitu loquerentur, quàm ægrè, sinuosèque transissent: Quamquam enim medio moles hiaret Oceano, defendebas tamen intervallum illud, multiplici lignearum machinarum ordine; & hinc quidem quà se mare latiùs aperit, longa serie candelabrorum, ut vocant, naufragiis prælucebas: inde verò quà itur in urbem, demersis onerariis, junctoque navium inædificatarum rudente, hiatum incluseras, ut nullus accederet, qui firmitatem operis non probaret, ibique fortior esse videreris, ubi vel robur muri defecisset. Sic mare navibus, fræno, machinis, obice, milite, ponderibus tenuistr. O convulsos cardines rerum! O domitas naturæ vires! O humana miracula! hæsit in lubrico firmissi-

ma moles! non fluctuavit imposita fluctibus! vortices fregit ipsa non fragilis! ruentis pelagi fremitus audiit statio surda, quæ dum obluctatur Oceano, argumentum furoris est hosti, exemplum constantiæ militi. O nunquam audita prodigia! stant aquæ! fluctus ipsi pendent credo admiratione librati! contrà natant terræ, non nutant tamen; sed in naufragio portum tenent! Nostri milites pedibus ire, quà nulla præcessit exemplo, nulla sequutura sit ætas ingenio! tormenta rapere quà vortice rapitur unda citatior! excitare tempestates in sicco! portum in tempestatibus collocare! ignes in aquis accendere! terris maria sociare? Est adhuc in ista oppugnatione, quòd plura quàm expectaremus regem perfecisse miremur, nec illis similem extitisse, qui nihil detrectent, dum nihil impleant operis. Satis erat nobis, si superioribus annis prætendi freto catena ferrea potuisset, quæ maris commercium interdiceret hostibus; ut autem Rex tot onerarias in mare demergeret; ut tot muralibus machinis, missilibusque littus utrumque defenderet: ut trabes illas solidissi-

mas nexis capitibus excitaret; ut crudo aggere, glebisque structilibus tàm firmum luctamen procellis objiceret: ut super his molibus, fluctuantique vallo suum armamentarium collocaret; ut sinè classe, classem Anglorum, classem undarum, classem turbinum retardaret, nullus ausus esset optare: Rex solus votis omnibus major, reflantibus licet Aquilonibus, & contra nitentibus frustra tempestatibus perficere potuit. Quoties enim procellas infremuisse putandum est, & immanes aquarum moles nostris molibus opposuisse? ut canes, sic fluctus objectis lapidibus adlatrabant; morsu invadebant, sed inani; Irruebant odio turbulenti, recedebant metu exalbescentes, & spumei, viso hoste timidi, qui antè pugnam tumidi ferebantur. Alii repulsam iniquè ferentes, immani se supercilio tollere, vallum saltu transmissuri: alii verso in succedentes undas furore, eas vorticibus absorbere, tardare, & fugare se invicem, ut postremum agmen in bello sisti, fugarique solet, cum fractum primum occurrit: Illi tuere acriùs, & toties victi, toties rebelles, renovare con-

conflictum; Isti demum despondentes animo se victrici moli submittere, & tumore in reverentiam mutato libare oscula, blandisque illapsibus adulari. Scio multis olim fluminibus impositos pontes, & sæpè calcatam à magnis Imperatoribus aquarum esse superbiam, sed hi omnes, aut in opere statim, aut brevi ab opere corruerunt. Iunxit Hellesponti quondam angustias connexa classe celebris ille Persarum ductor, sed quid factum illud habet miraculi, cum hæc sit nativa classium sedes? simili navium contabulatione Bajanum sinum stravit tertius ab Augusto Imperator, sed utrū majus videtur, puppes intulisse, vel terras Oceano? fecit in Munda flumine Iulius Cæsar strage cadaverum aggerem, sed ipsi fluctus mutavere colorem suum, illum obicem erubescentes: Adiit quoque Tyrum Alexander navigabili ponte juncturus insulam continenti, sed diù fluctuavit illud opus sinè fundamento, idque semel hostis incendit, non semel æstus abripuit. Legimus etiam saxeis pilis castigatam à Trajano, & Constantino Danubii, Rheniqué ferociam, sed arduum non

est fluviis silentibus insultare! aquas Bajas ad Avernum lacum deducere tentavit Nero, sed hoc potiùs conducti fossoris inventum est, quam Romani Imperatoris; qui tantillo tamen negotio victus, opus abjecit. Uni quippè LUDOVICO concessum est ex omnibus hominibus, non augere rivos, non fossas ducere, non aquas avertere, non pontes jungere, non naves copulare, non paludes exhaurire (in quo quæ potest esse tanta victoria?) sed ipsos fluctus, quàm spurci sunt, maria, quàm procellosa, tempestates quàm turbulentæ, obice facto concludere. Velit fortasse in laudis istius partem Maximianus Imperator accedere, quem Rhetor Belga nescio quis, Galliarum urbem portu insignem oppugnaturum defixis in sinus aditu trabibus, saxisque ingestis, invium navibus locum reddidisse commemorat: at illa claustra (ut ejusdem rhetoris verbis utar) qui primus insiluit, æstus irrupit; totaque hæc objecta fluctibus moles, quasi signo dato, ac peracta statione dilapsa est: nefas est autem simile quidpiam de nostri principis opere suspicari. Ibit miraculũ istud ad posteros;

ſteros; ſeſeque ferent immortali fronte noſtra repagula fortiora procellis omnibus, ipſoque profundo profundiora. Optarint majores noſtri, illud aliquando fieret, quod ipſi facere nequiverunt; ſcient nepotes fieri poſſe, quod factum eſt: furoris tui terminum invenerit pelagus, terminus hic terminum non habebit: monumenta fient, poſtquam clauſtra eſſe deſierint: pœnas, qui vivunt, rebelles ſentient, qui venturi ſunt aliquando, pertimeſcent: docebitur omnis ætas ſponte verti elementa, ut rebellionem evertant, ruere fluctus, ut hæreticos obruant, qui pati noluerint Regis imperium, quod mare ſuſtinuit.

Sed parco prædicare victoriam, quamdiù cum hoſte pugnatur. Ecce enim Anglus turbat adhuc, quantum ſuperiori bello ad Rheam inſulam imminutus eſt viribus, tantùm crevit audacia; ſuperbus dum corruit & animos dum multatur. Nondum ſe à proxima clade receperat, cum victoriis noſtris inſtitutus ad prælium tentavit ſemel atque iterum noſtras vires primò facta excurſione, tum ſimulato impetu conatus perrumpere

magis

magis repagula. O Stolidum, & Abderitam! quasi cùm firmissimo muro, cùm numerosissimo exercitu, cū potentissimo Rege, illum sustinere non possemus, cujus classē antea sinè navibus fregeramus. Quamquam ut video, furore rebellium ad istam impudentiam animatus est. Erexerunt enim prò muris proditores patriæ Rupellenses vexilla Britannica, ò infamiam! victos, victi ipsi vocarunt in auxilium, ò dementiam! Lutheranos, Calvinistæ! cives, exteros! Galli, Anglos! ò desperationem ultimam! ea vos signa sustulisse (nefarii desertores) quæ recèns nostro militi ludibrio fuerant! scilicet illa vos oportuit explicare, tùm ut barbarorum esse, non Francorum illud scelus ostenderetis, tùm ut Rex noster duos hostes uno bello conficeret, sic enim visus est eodem tempore Gallos in Anglia, Anglos in Gallia vincere. Venit fulminaster Anglus, stetit in conspectu citrà ictum tamen, quia ferire noluit, sed aspici: prospecta nostra mole hæsit attonitus, illac suos milites aditum inventuros non credidit, quà vix ipsi fluctus viam haberent, ratus occlusum esse navibus

bus mare, patere naufragiis. Explicate tandem Britanni consilium vestrum, quæ causa adventus fuit? quæ tam diuturnæ moræ? quis arcanum illud aperiat? advolastis celerrimè, diutissimè stetistis in anchoris: vela explicuistis, animos contraxistis: signa multa, signifer nullus apparuit: Leopardos vidimus in vexillo, lepores experti sumus in prælio: quàm similes vobis, Angli, quàm vestris navibus dissimiles extitistis? vos animo pumiliones, illæ coagmentatione proceræ, hoc solum habuistis cum illis simile, quòd illæ tardæ ad motum erant, vos ad prælium tardiores. Ænigma fuit adventus vester, planè ducẽdi fuerant divinatores qui solverent. Alii non Naumachiam, sed Bacchicam expeditionem esse dicebant vino Aquitanico metuendam, in qua plus meri fundendum esset, quam sanguinis: Alii visendæ obsidionis, alii orandæ veniæ gratia, nemo prælii causa venisse suspicabatur. Qui semel fractus est hostis contemnitur, non timetur: ac nisi prædones in nostras insulas emisissetis, dubitare potuimus essetne hominibus vacua classis vestra, quæ in Oceano

velut

velut in mare mortuo iners, & otiosa consisteret. Puduit illos tandem ignaviæ suæ: reverti in Angliam sinè vulnere noluerunt facturi plagis fidem audaciæ. Quis eos fortes putaret, nisi provocante hoste pugnassent? quis cum Gallis crederet contendisse, nisi vulnerati redirent? Simulacrum ergo exhibuere prælii, quod ut magnum non fuerit, fuit tamen honorificum nobis, Rupellensibus, Britannisque fatale; deduxere naves in aciem, explicuere vexilla, machinas dispofuerunt. Gratulari sibi tàm beatam diem milites nostri, se victores dicere, ex quo pugnare liceret, increpare tarditatem hostium, votis occupare conflictum, equites littus tueri, pedites molem, alii Rupellensibus opponi, qui exciperent erupturos, alii ad Anglos præmitti, qui segnes irritarent: quid? lacessitus Anglus celoces incendiarias ipse frigidus in nos misit: signum dedit buccina, sed receptui: tonitrus tormentorum edidit, quanquam non surdi eramus ad prælium: fragore pugnavit & sibilo, sed contra ventos: bombus fuit præterea nihil. Tormenta audivimus, non sensimus: ignes aspeximus, sed fatuos: fumum vidi-

vidimus, sed qui nobis splendorem afferret, hosti eliceret lacrymas: ardebamus animo, dum pice, sulphureque lucebat: lucebamus in armis, dum Andabata pugnabat in tenebris. Quid tu interea, LUDOVICE? qua diligentia simulanti pugnam Anglo occurristi? qua prudentia tot naufragos ignes avertisti? qua providentia terra, marique legiones instruxisti? quàm aptè librari machinas, quàm opportunè displodi imperasti? quam unus fuisti, quàm multiplex? quàm diversus in uno, quàm unus in omnibus, cum simul Anglos lacesseres, simul Rupellenses obsideres, simul de utrisque triumphares? Ecquem verò nobis de tua salute metum injectum putas, cùm tot periculis caput objiceres, & tuo capite salus totius Galliæ verteretur? Meminimus militi speculam tibi editam molienti, vndè citrà periculum periclitantes videres, iratum imperasse te opus illud continuò destrui, cùmque omnes à te deprecarentur periculum, addidisse. Nolle te æstimari de milite, nec per quæ triumpharent cæteri, vincere; sed per quæ ipse vinceres, cæteros in otio triumpha-

pha-

phare. O si animus ille pugnasset! quæ hosti vulnera, quæ exempla militi, quæ argumenta dedisset historiæ? Sed qui hunc ardorem aspexit, incendium timuit, imò tuo unius conspectu subactus hostis recessit in fluctus, ne si appulisset, pateretur in terra naufragium.

Quid ad hæc fœdifragus Rupellensis, toto mari prohibitus, terris omnibus depulsus, orbe conclusus angusto, & orbe exclusus universo? quas restes jugulis attemperabat? quas in mari voragines ad præcipitium vestigabat? Imminebant urbi per gyrum duodecim horrenda propugnacula, quæ terrerent aspectu, fulminibus terrerent: cernebantur, tumulis impositæ longis suspectibus speculæ: ardui fossarum anfractus descensu ipso difficiles, ascensu insuperabiles occurrebant: videbant inclusi perduelles, enormia sibi quotidiè parari ergastula, stataria castra dies lætos in pellibus ducere, dispositas esse omni parte excubias: objiciebantur pro lorica castrorum munitiones lunatæ, cæmentitiæ gerræ, crudæ opere cespitio substructiones, casæ subterraneæ, valla protuberantia: patebant

bant liliata Galliæ ſigna, quæ vel ſuo candore perſtringerent rebellium oculos: ſuccedebant ſibi majori portento, quam fide continuata miracula. Prætereà nulli acceſſus, niſi ad pugnam; nulli exitus, niſi ad exitium; nulla colloquia, niſi ad deditionẽ faciendam; miles undiq; & undique miles: arcem foſſa, foſſam vallum, vallũ ſpeculæ, ſpeculas ſtatio, ſtationẽ deſperatio, deſperationem furca uno mortis tenore, ordineq; fatorum excipiebat: tenebantur deniq; foſſis, aggere, vallo, ferro, cuneis, agmine, quid facerẽt? ſed hęc tantũ mali pręludia; Accedebat ultima fames, telum quo nullum eſt in bello crudelius, quia ſimul ignavè, & atrociter perimit. Iam commeatus omnis erat abſumptus, herbarum fibris ſolati erant inediã, radices in hortis, mures in rutis cæſis domorum, canum, equorunque morticina defecerant in ſtabulis: frixum, elixumque atro jure corium, & maceratas ocreas devoraverant; lethales venenorum ſuccos in cibum verterant; in deliciis erat cicuta; àuro toxica vendebantur; citrà pretium erat quod citrà horrorem dici non poteſt, difficiliùs erat vivere, quàm

quàm perire: & in funesto illo mortis, vitæque confinio, nec vivere licebat, nec mori. Nihil tam præsens quàm fatum, nihil tàm remotum erat: longa tabe longiora crimina multabantur: vita trahebatur ambage malorum, & multiplicatis funeribus multiplicabatur in pœnam: mors denique cum vita consenserat, illa ut votum, hæc ut supplicium fieret. Tam miserè hæretici vivunt, tàm ægrè rebelles intereunt. Reptabant in compitis homines strigosi; macilenti, capulares, sinè carne pelles, exanguia silicernia, tenues umbræ, imitationesque vivorum, pallida mortis exordia, inanes corporum folles, ossium malè congesta compago, continuati ossibus nervi, vacui ventres, & queruli; viri, non jam viri, sed ferales hominum larvæ. Malè ominosus erat occursus civium, crescebat mutuo aspectu calamitas, dum quisque legit exaratam in alterius fronte capitis sui sententiam, & tanquam in mortis speculo, imminentis funeris imaginem intuetur: alter alteri mœstum divinæ ultionis fiebat exemplum. Se morti occurrisse putabat, qui in fratrem inciderat:

omnes longa macie torridi videbantur, multati reorum vultus, cadaverosæ frontes, recedentes oculi, consutæ genæ, jejuna labia, otiosi dentes, & longi, subductum mentum, hiantes fauces, & aridæ. Digni erant tali jejunio jejuniorum nostrorum irrisores. Quid plura? vel ipsa mors visa est laborasse fame, ita ventre insaturabili omnes helluabatur. In urbe funeribus funera cumulabãtur, mors desierat esse terrori civibus, quam usu quotidiano, domesticaque consuetudine familiarem habebant: timore sublato desperatio sucedebat: calcabantur temerè, & sinè horrore mortuorum acervi: non lugebant aliorum mortem, qui suam expectabant: nihil filius patris obitu movebatur, quia naturam fortuna mutaverat. Unum omnium votum perire citò; metus longiùs vivere; solatium quamplurimos socios mali futuros. Projecta jacebant interea in sepulchralibus viis sinè sepulchro cadavera, & nuda humo, nuda ossa volvebantur: Cœlo tegebantur corpora, quorum animæ apud inferos flammabantur: domus in sepulchra transierant, tamen erant omnes in-

sepul-

ſepulti: nulli,qui efferrerent, aderāt, ſoli occurrebāt qui efferrerentur,hæredes morientibus nulli, nihil ipſis etiam vermibus jure funerum relinquebatur: qui bonis ſuccederet nullus erat, malis univerſi ſuccedebant. Præterea dicebatur receptos Anglos, eò veniſſe furoris, ut vel cruenti hominum artubus paſcerentur: ferales neſcio quas matres, quo effuderant utero, eodem filios recepiſſe: alios corpus ſuū aluiſſe minuendo: inventum eſſe puerum, qui famen crudis demortui fratris carnibus ſatiaret; ſalita eſſe diſtractorum quorundam militum membra, ſimiliaque voracitatis portenta occultè memorabantur. Rupella denique in carnarium verſa erat: veros Tydæos & Menalippos, renovatas Buſiridis aras, furioſaque Diomedis præſepia videbamus. Nulla in Urbe ſalus; quot cives, tot Sandapilarii, tot Maſſagetum popæ, tot carnivori Cyclopes, tot eſſe funeſti carnifices credebantur. Hic amiſſum filium in mortuorum acervo quaſi publico ſpoliario quærere: hic enectum fame abjicere; hic diſcerptum, & laniatum ſuſpicari; Omnes denique plùs cani-

nam

nam libidinem dentium, quàm morem ipsam, famemque timere: Quid, inquam, facerent? in restim rei summa redierat; sola supererat obsesso, aut clementia principis, sed noluit experiri: aut proprii ferri voluntarius rigor, sed clam perire non meruit. Ubi grandes illi spiritus, quibus nostros exercitus difflare posse credebatis Hæretici? ubi folles illi minarum, magnificæque verborum pompæ? ubi supercilium illud, cui tantæ victoriæ, tantæque tragœdiæ nitebantur? O rerum conversiones! ò improvisam calamitatem, tantis tamen criminibus debitam! ò famem! ò furorem! ò lanienam! Fidem jā habeo annalibus, cùm Cambysis exercitum referunt eò fame fuisse compulsum, ut decimus quisque miles sortitò mactaretur, ferculum inhumanum futurus: non inficior eò venisse calamitatis Romanos, cùm obsiderentur ab Alarico, ut in Circensibus ab Honorio Imperatore flagitarent, humanæ carni prætium poneret: non nego Cassilinos eò angustiarum redigi potuisse, ut apud illos mus ducentis nummis unus venierit, cùm Hannibal immineret:

neret : non revoco in dubium Calageritanorum inediam , qui , nè in Pompeii manus venirēt, uxores ſuas, liberoſque ſale condierunt ad pabulum; non duarum mulierum illatum furorem quæ Romæ , oppugnante Urbem Vitige , ſeptem ſuprà decem milites jugulatos devorarunt : non Iudæorum decantatam illam cladē, qui abſumptis denique omnibus , ad ſterquilinia , cænumque converſi ſunt . Fidem horum omnium facit Rupellenſis calamitas. Saguntinam, Peruſinam, Meliænam, Conſtantinopolitanam , Lydiam , Hieroſolymitanam, Potidæam famem datur aliis legere , nobis datur intueri , dum Rupellenſem videmus. Negotioſus interim in otio miles noſter habitabat in tecto , ſinè armis præliabatur, Urbem obſidebat oculis , ludens vallabat , pacem alebat hoc bello , bellum hac pace conficiebat , relinquebat hoſti moriendi ſpatium : Quanquam eos perire noluiſti , Clementiſſime Princeps , qui ſpontè perierunt, ne tuo beneficio viverent : perditos ità perdidiſti , ut ultrà ſævire non poſſent ; nequè tamen ita ſæviſti , ut omninò perderentur . Iratus es illis ,
nè

nè diutiùs furerent; latissimo ambitu conclusisti, nè premerentur; vallasti, ut custodires; custodisti sinè cæde, ut ipsi sua sponte cederent; fecisti denique sine invidia sanguinis, quod à me dictum sinè invidia mendacii nulla postea natio crederet. Prædicabitis posteri bellicosam illam quietem, & pacem expugnatricem, dum agros sanguine naufragos, terras cædibus erubescentes, exhaustas habitatore provincias, fluvios mactato cadavere retardatos, famosasque laniena victorias duces barbari prædicabunt. Sunt illa gladii lucra, non sceptri; furoris irritamenta, non belli præsidia: virtute, non crimine bella geruntur: cruore victor impotens, clementia moderatus vincit. Ergò noster Imperator pace maluit incruenta, quam funesta palma potiri; maluit vincere, quam necare.

Non te movet hæc pietas, desperata Rebellio? resistis adhuc tot fracta virtutibus? Cede Rupella, cede clementiæ nisi parueris cessura justitiæ: Vive Regi, vel morere tandiu rea, quandiù clausa: tàm improba, quàm hæretica; disce occumbere, cùm pudore, quæ sine fronte vixisti;

 disce

disce cadere, quæ toties cecidisti. Anglus desperat, Soubisius exulat, Rohannus tenetur, mare concluditur: omnia te ad exitium rapiunt, fames enecat, Rex obsidet, conscientia exanimat, quid dubitas? pone superbiæ metas, pone modum audaciæ. Restitisti rebellis, cedendum est principi. Cessit, portas aperuit, Regem accepit. Triumphate Galli, LUDOVICUS superavit: fortitudini regiæ ignava superbia, pietati perfidia, pertinacia necessitati succubuit. Imminebat hyems, absumptus erat omnis commeatus; reditum parabat in Angliam tàm sæpè fractus Britannus; Accedebat in dies ad regia castra voluntarius miles; exaggerabatur magis magisque moles in Oceano; audiebantur in urbe miserabiles morientium voces, muliebres ejulatus, clamores inconditi, tristesque vagitus projectorum infantium: populabatur urbem totam cumulatis funeribus fames; cives ad viginti millia extrema inedia interierant; nihil intererat hostem acciperet Rupella, an retineret; grassabatur pejor omni malo desperantis militis immanitas, omnia sibi licita puta-

putabat furor publicus, ubique dabantur funestæ tragædiæ: citiùs sepulchra, quàm domos: cadavera, quàm homines invenisses. Mors locis omnibus occurrebat. Proh funestum, tragicumque spectaculum! Tandem Rupella tot oppugnata calamitatibus, expugnata est: submisit se Principi, triumphatorem admisit. O nobilem, ac fortunatā victoriam! ò triumphum nulla ætate silendum! quo Aquitania pondere, quo opprobrio Gallia, qua peste Religio liberaris! annum obsidio tenuit, victoria sæculis omnibus permanebit: Vivet typis Rupella, quæ criminibus occidit: sibi perierit, posteris non peribit: corruit nostro tempore, æternitati stabit. Huc stylum, huc nobiles curas historici. Narrate populis rebellium funus daturum immortalitatem historię: fatum nescient scripta, quæ fatum hoc ferent. Quantus accedet splendor annalibus, cùm, reverendis ducum nostrorum nominibus augebuntur, & populorum exempla fient memorabilia facta Gallorum? Attollet se in mediis historiæ monumentis sereno vultu, ætate vegeta, egregia dignitate

DOMINUS Regis frater, qui multò plus quàm cæteri omnes lætatus eſt ob bellum illud confectum, cui felix ipſe initium dederat : ardebat ille quidem conficere opus tam arduum, ſed illud intellexit unius Regis felicitati, ac fortitudini reſervatum. Et quidem argumentari poſſumus ex tàm beatis exordiis, quid facturus fuiſſet in progreſſu: & vel ex hac una expeditione conjicere, quæ Regis fuerit de optimo fratre opinio; ſummę quippè difficultatis eſt, magnis rebus dare principia, & peritiſſimi architecti jacere ingentis fabricæ fundamenta. Eminebit præterea immortali charactere Henrici Borbonii Condæi Principis inclytum nomen, qui cùm Regis curas externis ſimul, & civilibus bellis diviſas eſſe videret, ejuſdem auſpiciis profectus eſt in Galliam Narbonenſem, & belli, gloriæque ſocio celeberrimo illo duce Mommorancio, cujus quot hoſtes, tot victoriæ memorantur, repreſſit fortiter conjuratos hæreticos, ſigniferum factionis obſedit, Montem Regium, Fanum Severi, Caſtronovum, Calvam, Braſſacum, Creſſelium, Caſtrum urbem, & Maza-

zame-

zametæ vallis Pentapolim occupavit: cepit ad triginta qua Urbes, quà Castella rebellium, quodque superat admirationem, triduo Apamiã illam amplissimam, munitissimamque civitatem expugnavit: quantùm denique Rex imperavit, tantùm implevit, ut hostes intelligerent, nihil principum viribus, nihil Regum imperiis esse difficile. Tùm sublimi se vultu efferet posteritati venerandus Cardinalis Richellæus, qui virtute quàm nomine ditior, cum cæteri manu, ferroque rem gererent, exemplo, consilioque pugnabat: incomparabilis vir ingenio, singulari prudentia, pietate spectabili. Habuerint sanè conspicuos Pontifices maiores nostri: non invideo, dum unus sit instar omnium Richellæus. Opposuit olim Italia suum tyrannis Ægidium prudentissimum Antistitem, Gallia Turpinum Sarracenis, Hispania Ximenem Mauris, Aquitania Geraldũ Lemovicensem Anglis, Bohemia Ioannem Pragensem Hussitis, Hungaria Gregorium Martinusium Ferdinando, Dania Absalonem Londesium Slavis, Germania Huldricum Hungaris: unum dein-

ceps nostra tempora omnibus oppo-
nent hæreticis Richellæum. Neque
verò hic stabit cursus annalium,quia
non stetit hic animus, & fortitudo
Gallorum. Legentur quoque cum
admiratione Caroli Valesii Ducis
Engolismensis præclarè facta, qui
cùm Rupellæ admovisset exercitum
antè Regis adventum urbem cinxit,
& jamdiu emeritus, de Gallia ta-
men benè mereri non desiit, laborem
labore continuãs belli principio jun-
xit exitum, perpetuum hosti, vel o-
tio certamen indixit, etiam, cùm
cessaret occupatus. Stuporem præ-
sertim legentibus afferes Schomber-
ge præstantissime, cujus incredibilis
ad bellum animus mihi quoque addit
animum ad dicendum. Sed ferro sty-
lum, manu ingenium vincis, sivè
enim te procellosissimo mari credis,
cymba vectus exigua, & turbines,
tempestates, naufragia, classes ho-
stiles, mortem eluctatus ad obsessas
insulas penetras: Sive cum parva mi-
litum manu confertas Britannorum
copias, & præsidia fundis, majora
quædam homine facere videris, &
nos quasi miraculis quibusdam op-
primere. Venies etiam in partem lau-
dis

dis Marilliace, qui venisti in partem laboris, scient ventura tempora quos hostes ad Rheam fregeris, quæ pericula adieris, quæ Galliæ trophæa erexeris. Tuque Thorasi invictissime, quem dudum gestio nominare, tu, quandiu manebunt, literæ (manebunt autem perpetuò) tandiu vindex patriæ, hæreticæ ultor audaciæ, Dux citrà invidiam maximus uno omniũ ore prædicaberis. Esto, Rheæ insulę propugnacula evertantur, stabunt tuæ glorię monumenta, nequè verò poterat tanta virtus loco tàm angusto contineri, cui laudis campus parabatur immensus. Vigebunt denique memoria sæculorum omnium cæteri nobiles Galli, quorum animis etsi defuerint hostes, nullo tamen tempore defuturæ sunt laudes. Objecit illis Rex maria? sinè navibus transmiserunt. Anglos opposuit? continuò profligarunt: molem in æquore fieri imperavit? Oceani altitudinem cumularunt. Quis hostes constantiùs expectavit? quis fortiùs excepit? quis celeriùs occupavit? quis invasit audaciùs? quis animosiùs? fudit? Mirabuntur exteræ nationes, stupebunt posteri, Religio triumphabit.

bit. Discent hæc miracula pueri, juvenes recitabunt, viri conabuntur imitari, senes narrare gaudebunt; ætas nulla commendare desinet. Pictor vel ipsa tantarum rerum umbra suas tabulas illustrabit: Sculptor victorias illas durabit in marmore: mirabitur eloquentiam Orator hujus unius argumenti magnitudine superari: Poeta, cui hæc solida suppetent, cessabit inania prodigia fingere. Dabitur demum omnibus prædicare, quæ pauci fecerint, paucis facere, quæ prędicent universi. O te ergò non tuorum minùs, quàm tua ipsius virtute felicem! TER MAXIME LUDOVICE. Tuis enim triumphis, quanta sunt ista, quàmque præclara ducum facinora militant, qui ut majora fecerint quã ausi essemus optare, quoties tamen in te unum intuentur, fatentur ultrò se infinitis gradibus minora fecisse, quàm ipse exemplo fieri posse docueris. Universi demum rapiuntur in tuas unius laudes, & cùm à nobis alium audiunt commendari, percontari solent, Regemne viderimus? tùm in manus sumpto radio hàc Rupellam describunt, & ducto orbe concludunt,

illàc

illàc maria derivant, ilthàc objectam molem ædificant, ordine castra componunt, aciem terra, marique instruunt, Anglos procul ostendunt, ac demum te singulis locis miracula dividentem exprimunt. LUDOVICUS, inquiunt, idem in vallo, idem in agmine, idem in classe, idem in aggere, idem locis omnibus adest, pugnat, triumphat, quæ cùm recitant, attonito auditore vallantur, quisque gaudet, vel ipsa videre tuæ simulacra victoriæ.

Quid superest, nisi ut te superesse velimus imperio Ludovice? addant vitæ tuæ Superi annos, quos patriæ reddidisti: dent LUDOVICO sempiternum imperium, reddant sempiternum imperio LUDOVICUM. Vivat nobis, vivat posteris, vivat omnibus; ferat vitam, quam rebelles amiserunt; aut si nobis debetur hæres aliquis tantæ virtutis, det Rex optimus sobolem se optimo meliorem, nè quis unquam succedat in regnum, qui non ejus virtuti successerit. Quicumque deinceps venturi sunt ad imperium Galliæ (venturi sunt autem, quos ex te Rex dederis) meminerint qualis in imperio fueris,

nec aliud quàm Ludovici nomen ferant, dùm virtutibus impleant nomen illud Augustum, quod viruti consecravit antiquitas, posteritas consecrabit æternitati. Toties placebit, quoties recitabitur nomen illud, cum liliis, & palmis natum: nomen venerandum, semper antiquum, semper novum. Nullus sit finis LUDOVICORUM. Iam quid à nobis exigis INVICTISSIME PRINCEPS, qui tibi totum deberi intelligis, quod possumus? gratias referam, sed laudatoris munus suscepi; laudem? sed agendæ sunt gratiæ; & quamvis feceris, quæ ab omnibus prædicari debeant, effecisti tamen, ne quis ea prædicare posset, quia non minori virtute nostra præconia superasti, quàm claustra rebellium. Utinam toties victor, saltem semel triumphares. O si mos ille vigeret adhuc, quo solemni pompa victores portabantur in urbem, quantus foret Imperatoris nostri triumphus? quæ gentium acclamationes? quæ monumenta victoriarum? Iret ante currum depresso collo, subjectis cervibus, subacto vultu condemnata rebellio; currum traherent simul vin-

ᴄti,

cti, simul victi cum Rupellensibus Angli, frontibus famulari jugo conjunctis; succederent agmina vitiorum uno simul omnia loro devincta, cæsaque flagello virtutum. Illic tractus sonanti compede livor ringeret: fremeret audacia sinè telo: jaceret arrogantia sinè supercilio: moderet invidia sinè dente; debaccharetur impietas sinè voce; mœsta hæresis sinè viribus agmen clauderet. Qui plausus interea, quæ in te laudes à circunfusis militibus conferrentur? Tu Benearnus, tu Cisalpinus, tu Transalpinus, tu Aquitanicus, tu Britannicus, tu Gallia dignior, tu Patre felicior, tu Henrico Magno major LUDOVICUS, festis vocibus dicereris. Splendidi prætereà tituli, laureati lemnisci, sublimes imagines præferrentur. Ebore redderetur infelix Rupella pretio majori quàm merito, viverent adhuc in adamante, quos in campo jugulasti, cælatura, quàm vita nobiliores: Topatiis, & amethystis splendorem adderent virtutum tuarum insculpta miracula, emineret in auro sublime propugnaculum Ludoviceum: assurgerent juxta in argento Aureliacense,

Matilliacenſe, cæteraque tàm nunc pretioſo, quàm anteà preſſo molimine firmamenta: præirent de conjuratorum manibus extorta ſigna ſuperbiæ: toties victi BuKincamii ſimulacrum ferream domito collo catenam trahens, pedibus, manibuſque revinctis, ſplendidum fieret pompę ludibrium. Nectare ſpumaret artefactus Oceanus, vallo non jam ceſpitio, ſed adamantino circumcluſus, lapillorum objicibus ambroſii fluctus allideréntur, imbres gemmeos frangeret moles in auro, erudito labore fundata. Alii denique LUDOVICO ponerent obeliſcos, ut Seſoſtri: alii columnas erigerent, ut Trajano: tabulas illi fingerent, ut Alexandro: arcus illi flecterent, ut Conſtantino: Pyramides quidam excitarent, ut Nino: quidam currus jungerent, ut Cæſaribus; plurimi ſtatuas erigerent, ut victoribus innumeris. Sic LUDOVICE IUSTISSIME triumphares. Quamquam, ut fatear, hęc minora ſunt meritis; neque ulla reperiri poſſunt emblemata, quibus tanta Majeſtas exęquetur. Non obeliſci in metam efformati. Regis gloria metas neſcit: non co-

lumnę

lumnæ, quæ deorſum baſi nituntur, cœlo nomen illius innititur: non tabulæ, quæ pigmentis collucent, virtus iſta factis, non coloribus illuſtratur: non arcus, qui curvantur, atque flectuntur, recta hic diſciplina militis, influxa conſtantia ducis: non Pyramides quæ puncto terminantur, LUDOVICI victoriæ terminos nullos agnoſcent: non currus, qui præterlabuntur, non præteribit hoc factum: non ſtatuæ demùm quæ obmuteſcunt; tanta prodigia non ſilebunt. Triumphaſti de ingeniis hominum, qui cùm ſe impares rebus tuis omnibus exornandis agnoſcant, in earum ſingulis ſinguli partibus occupabuntur. Neque verò propterea, ulla erit in iiſdem factis enarrandis ſimilitudo dictorum, ſed in una victoria omnes variè triumphabunt. Quia tantùm, unus effeciſti, quantùm univerſi laudare poſſint. Dicent alii pietatem illam ſpectabilem, qua exercitui prælucebas: alii fœlicitatem ſcribent, qua toties vincebas, quoties prodibas in aciem: alii prudentiam in conſiliis celebrabunt; alii fortitudinem in factis extollent; multis concluſus, & ſubju-
gatus

gatus Oceanus; multis merſus, & profligatus Anglus; omnibus Rupellæ fames, & funus occurret. Iam quàm copioſa dicendi vis ex foſſis caſtrenſibus eruetur? quàm arduã ſuggerent illa propugnacula? quàm ſublimem religio? quàm longam obſidionis infracta conſtantia? quàm magnificam tuus in Urbem ingreſſus? omnes poſtremò mirari poterunt ſe dixiſſe, quod aliorum nullus attulerit, pauciora tamen ab univerſis eſſe comprehenſa, quàm unus fecerit LUDOVICUS. Tuum eſt æſtimare, Rex præſtantiſſimæ, cum tuis laudibus non ſufficiant univerſi; tum venia dignus videar, ſi de te pauciſſima dixerim. Fors erit (ſiquidẽ opera noſtra placuerit) ut aliquandò majora audeam. Perge modò perduellionis reliquias inſequi, perge buſta illa patriæ, noſtris malis inflammata, noſtris diu conſervata cineribus, aut diſſipare conſilio, aut cæde, ſanguineque reſtinguere. Compede deſperatio, non gratia cohibetur. Et ſanè ſi multare pergis beneficiis perduelles, periculum eſt, ne præmiis invitati quamplurimi addantur numero deſertorum, pluresque tandem hoſtes,

ſtes, quàm cives ſis habiturus. Memineris te eſſe IUSTUM. Iuſtitia pœnas, & præmia dividit: nunc pœnam beneficio ſuſtinet, nunc gratiam pœnis, ſuppliciiſque commutat. Age, age, pauciora reſtant quàm feceris, & tamen nimis multa ſuperſunt: ægrè virtutes, facilè vitia propagantur. O quando licebit dicere: Omninò vicimus: Nullus rebellis tota Gallia ſupereſt: nullum graſſatur bellum civile: nullus inter nos vivit hæreticus. Licebit certè, licebit aliquando, licebit brevi. Hoc omnes optamus: Hoc Chriſtianus orbis expectat. Hoc propitium Numen continentibus, teſtatiſſimiſque miraculis pollicetur.

GENETHLIACUS DELPHINO.

Riumphate GALLI plaudite confœderati, trepidate hostes, cedite perduelles, fremite barbari: VISITAVIT DOMINUS ANNAM, ET CONCEPIT, ET PEPERIT. Liceat enim Oratori Christiano, quibus HEBRÆÆ quondam ANNÆ post cœleste puerperium acclamatum est vocibus, iisdem in communi omnium lætitia, argumento non admodum dissimili ANNÆ quoque AUSTRIACÆ fœlicissimo partui gratulari. Non semper eadem Cœli facies; jam serenum nubilo conditur, mox tranquillo fœdum mutatur. Post longa sæpè sitientis terræ jejunia, erumpit aquarum diluvium & quæ modò raræ; nunc densæ nubes largissimos imbres effundunt, quibus arua impraegnantur arentia. Annus

nus jam tertius suprà vigesimum agebatur, ex quo Christianissimo Regi sobolem conjunctis vocibus precabamur, sed ipsa vox clamando defecerat, jam exhausta erant omniū vota, cùm accisis deniquè rebus, quasi profuisset ad extremum virium devenisse, ut ad fastigium gloriæ conscenderemus; nostra tandem desideria cumulatissimè Deus explevit, fecitque munificentia sua, nè nos, qui paulò antè nihil audebamus sperare, modò quidquam ultrà optare possimus. Illuxit enim aliquandò dies illa tanto antè à Superis destinata, fortunata regno, grata civibus, exteris splendida, optata bonis, invisa perfidis, nulli certè expectata, quæ regia nos prole donavit; ac proindè nemo non videt quantæ à nobis Deo referendæ sint gratię, cum non minùs turpe sit beneficii authorem dissimulare, quàm ipsius beneficii penitùs oblivisci. Accedit prætereà gaudii seges immensa; nam si quando plebeję, viliqne familiæ nova proles adjicitur, par est unumquemque lætari: statuite, præcor, ubi non terræ filius aliquis de vulgo, sed augustus infans de regio sanguine, isque

non

non post alterum, sed primus, nec paucis mensibus, sed plurimis post matrimonium annis nascitur, quanta omnium animos lætitia incessere debeat. Cæteri quippè liberi nascendo sortiuntur humilem plerumque fortunam, vel certè mediocrem, in hunc terrarum orbem quasi projecti, nè vacuus relinquatur, tenui sub lare vivunt parentibus additi ad laborē, à quibus denique non tàm opum, quàm miseriarum relinquantur hæredes: Regum autem filii ipso ortu splendidissimi statim consecrantur imperio, ut postmodum fata hominum tractent, inter quos sedent ut Patres, eminent ut soles, coluntur ut Numina. Atque illud habet prætereà Princeps Galliæ singulare, quòd ubi DELPHINUM suscipit, simul Ecclesiæ destinat PRIMOGENITUM FILIUM Potentissimum fidei defensorem, firmissimum Evangelio Columen, orbi demùm universo è Christianissimis illis Regibus unum, quem nescio plus gentes verè Catholicæ venerari soleant, quàm avitæ religionis hostes ubique pertimescant. Quæ si omnia scribendo persequi velim, quemadmodum nullis

lis hoc beneficium terminis clauditur, ità finem nullum hæc oratio sit habitura: modus tamen adhibendus est aliquis, si minùs gaudio, at certè stylo, in quo sanè non labor exiguus. Quid enim mihi assumam ex tàm ampla rerum sylva? quid primum instituam? quid postremum? Dicam civium acclamationes, & plausus? offerunt se mihi gemitus hostium. Galliam prædicem? Deus gratias reposcit. Finitimorum principum gratulationes, & officia referam? DELPHINUS noster mihi salutandus occurrit. Hujus ego dignum imperio vultum describam? quæritis audire, quæ passim de eo feruntur præsagia. Ità non habeo quid dicam, ubi tanta est dicendi materies. Quid? Duo certè, quæ hoc ex Natali præsertim effulgent, præterire non debeo, scilicet regiæ domus gloriam, & Galliæ totius fælicitatem, quæ breviter hac oratione perstringam; de multis pauca, sed pro meis viribus multa. Præsertim cùm unus omnia complecti noluerim, nè subirem eorum invidiam, quos in partem gloriosi laboris venturos esse confido: nec non mihi metuen-

tuendum foret, nè, cum cæteræ Galliarum Provinciæ ad regias DELPHINI cunas officiosæ, & venerabundæ certatim accedunt, si longiùs morarer, seriùs mea se sisteret Aquitania, & ad obsequium procederet extrema, quæ prima videtur imperio.

Magna fuit semper conjugibus cupiditas prolis, quòd hæc nuptiarum messis est, & quasi flos thalami, socialis amoris fructus parentum communis animus, pretiosæque reliquię. Parentes quippe gaudent in liberis, veluti nativo quodam in speculo, se ipsos intueri, & proprio arridere simulacro. Nam cùm sit amans sui natura mortalium, suam ut semper contempletur imaginem sese effingit in altero Quid, quòd successione sobolis gentilitiũ nomen propagatur in ævum, continuantur generis stemmata, unoque sanguine surgunt populi nepotum, in quibus quædam immortalitas seritur, ut quod natura non concessit hominibus diu vivere, id ipsi procreatione liberorum consequi videantur, per quos suum etiam ultrà funus diutissimè, si minùs toti certè parte sui quadam, eaque optima

ma ſuperſtites manent. Vivunt ex parentibus filii; ſed, & viciſſim filii parentibus vitã reſtituunt, dum naturam, quam ab iis naſcendo traxere, tradunt ſuccedentibus ſæculis, & incorruptum majorũ nomẽ ad ultimas ętates longa prolis ſerie trans ferunt. Accedit robur, & firmamentum familiæ, quę, ut arbor luxurioſa radicum propagine, ſic numeroſæ, pulchræque ſobolis pręſidio nititur. Quantus enim ex nobili filiorum corona paternę gloriæ ſplendor additur? quanta etiam reverentia acceſſitur? quia non modò conſpectu ſuaves, colloquio, officiiſque jucundi ſunt, ſed hoc vel maximè parentibus utiles filii, quòd eorum amore nihil fortius, nihil fidelitate robuſtius. Timetur quiſquis poſteros relinquit nominis vindices, & poteſtatis aſſertores: omnium patet injuriis, qui nullum habet hęredem dignitatis, & famæ. Quarè ſolemne fuit cunctis propemodum gentibus, ubi proles deficeret, naturam arte fulcire & peregrinos ſucceſſores accerſere, ut ruentis familiæ caſum ingenioſo ſupplemento vitarent. Proptereà Oſirium Dionyſius in Ægy-

pto,

pto, Pandides Ægeum, & Theseum Ægeus in Græcia, Adamas in Caria Alexandrum, Hildericum in Gallia Sigebertus, Aurelius in Hispania Veremundum, Luithprādus in Insubria Carolum, Theodoricus in Italia Herulorum Regem in filium adoptavit. Neque Romani hoc loco prætereundi, quibus pluresne liberi fuerint asciti, quàm geniti, jure dubitet, qui legerit hac arte Tiberium Augusto, Claudio Neronem, Pisonem Galbæ accessisse; familiis insertas plerasque familias, Octavianam Iuliæ, Æmilianam Africanæ; & Nervę Trajanum, & Trajano Adrianum, & Antonium Adriano; & infinitos demum alios ab aliis adoptione quæsitos. Nempe majores nostri hoc suæ orbitati remedium afferendum putarunt, ut si liberos natura negaret, solertia pareret, ac intelligeret unusquisque, quo proprii loco filii debeant haberi, postquam tanti fuerint vel alieni. Sed quid profanis utimur, qui divinis abundamus? Gentibus olim Numini mancipatis summi beneficii loco promittebatur *longæuum semen*, & fœcunda progenies: iis verò, quæ in scelera

lera proruissent, Deus ad summum dedecus juxta, & acerbissimam pœnam, *sinè liberis vulvam, & ubera* interminabatur *arentia*; adeò ut maledicto quodam afflatus, & veluti de cœlo tactus videretur, quisquis priscis illis temporibus careret ornamento, ac solatio liberorum; & quantò matres suos tunc partus gloriosius numerabant, jactantes prægnantis uteri pompam, tantò steriles fœminæ ferebant acerbiùs infamiam solitudinis, & arescentium viscerum probra. Incedebant mæstę, demisso vultu, veste lugubri, sinè nomine, quia sinè sobole; orbi penè invisę, quòd orbi haberentur ingratę. Aliæ suam sortem in sylvis miserabiliter lamentari: alię Cœlum pręcibus urgere, & quà votis, quà sacrificiis prolem quęrere; alię fœtus alienos sibi etiam subrogare, & ancillarum puerperio suę sterilitatis labes implere: Tantus omnibus amor, & desiderium prolis.

Iam intelligis, Rex Augustissime, jam Regina sapientissima vides, quantum Majestatis vestrę decus accesserit, ex quo vobis nobilem filium, communem parentem nobis, Gallię

Augu-

Auguſtum olim Regem procreaſtis. Auxit vos tandem hoc Deus munere; quo nullum majus, hoc quidem rerum ſtatu, aut ipſe concedere vobis, aut vos ab ipſo contendere poteratis. Fuerit is magnus dolor tandiu caruiſſe fructu connubii; abundè ſanè diuturnam mœſtitiã Deus hoc pignore compenſavit, quo ſimul veſter nobilitatus eſt thalamus, ſimul expletum deſideriũ, ſimul firmatum Imperiũ: ò gratiam ſingularem! ò beata tempora! ò non expectata miracula! Meminimus, quę regium animũ triſtitia premeret, cùm ſibi ſuſcipiendæ prolis ſpes nulla foret poſt tàm longa annorum ſterilium ſpatia. Et verò non poterat Rex optimus non vehementer dolere, cùm recogitaret, Regum tota Europa nemini pręterquam ſibi, deeſſe filium, & aulam hęredum vacuam oculis luſtrando, principum identidem cęterorũ natales acciperet. Quis tibi tum animus, LUDOVICE? tùm ſeuſus orbitatis domeſticę? quis prętereà nęvus fortunę! Magna feceras huc uſquè, Princeps Invictiſſime, imò omni prorſus fide majora; ſed quò celſiùs tua te virtus erexerat, eò naturę injuria

vide;

videbatur atrocior, quę summo Regi invidebat, quod ipsi passim plebi concedit. Querebaris, tua ut solitudo altiùs emineret, & qui longè latèque fines amplificabas imperii, mirum erat domum te augere non posse. Iam Majestatis tuæ Numen ubique diffuderas, jam bella civilia ineluctabili pace mutaveras, jam erexeras socios, & ruptorum fœderum vulnera ferro sanaveras, jam virulentam hæreseos saniem deterseras, & rebellionis arcem everteras, jam ad Rupellam hostibus, procellisque superior altas maris voragines fatali mole compleveras, jam non minùs foris, quàm domi victor continuatis laureis prærupta Alpium juga transmiseras. Immortalia sanè facta, nobilesque victoriæ; sed operosius aliquid tibi moliendum restabat; efficere tui similem. Ita in tanto rerum apparatu hòc minùs fælix videbaris, quia solus: neque enim satis erat tibi vis opum immensa, non classium robur, & exercituum numerus; non imperii florentissimi gloria, non amor tuorum, non societates exterorum, non cumuli triumphorum, quandiu desiderabatur filius, qui vultus pa-

tris referret, hæres, qui tantæ pondus gloriæ sustineret. Quidquid magnificè fortuna tribuisset, putabas exiguum, quòd fęlicitati tuę suum nondum addidisset natuta suffragium. Audiebas tu quidem passim Invictus exteris, Iustus subditis, omnibus Triumphator. Alii te rerum restauratorem, alii Domitorem hostium, alii immensi Regnatorem Oceani, alii Gallię Numen alterum, Propugnatorem Italię, Britannię Fulmen, Iberię, Germanięque Terrorem; Europæ totius Arbitrium appellabant; Patrem verò hactenus vocare nemo potuerat, nisi quando Pater patrię dicebaris; dulce adhuc aberat parentis nomen, quo indigebas uno, qui tam multis abundabas.

Parte alia Reginam, qua non melior altera, videbamus pari męrore confectam, Divis, hominibusque supplicem, humi prostratam, nunc Deo dicatas ędes pedibus adeuntem; nunc in vulgi turba demissè sacra mysteria usurpantem, nunc clàm subeuntem cænobia virginum, & religiosa captantem silentia, quò Cœlum suis aliquando precibus vinceret, & indè stirpi regiæ surculum du-

ceret,

ceret, undè sciret antiquum liliorum candorem Galliæ Regibus fluxisse. Nam tametsi infinitis gloriæ titulis corruscabat, & magni Regis filia, majoris soror, maximi conjux, cæterorum denique Regum vel consanguinea, vel affinis, omnia ferè Europæ diademata suo sanguini avita cognatione sciret esse conjuncta: quoniam tamen nondum Regis mater, in tanta ubertate sceptrorum, orbitatem domesticam deplorabat, in mæstam solitudinem frequens aula transierat, declinabat ipsa populi conspectum, à quo sibi Regem postulari sentiebat, ingemiscebat, se non parere principem tot principibus ortam, & quæ magni nominis famam superaverat majorum exemplo virtutum, vivum sui exemplum posteris non posse relinquere. Sed hunc deniquè mœrorem excepit gaudium postquam Regi filium peperit: ò Galliam tibi, ANNA, vel hoc nomine immortali nexu devinctam, quòd eam Delphini natalibus fecisti regnis omnibus clariorem! ò suprà modum illustrem Reginam, ex quo nostro dedisti novum sidus Imperio!

Si quis ſuperioribus annis hujus prolis augur, & prænuntius acceſſiſſet, quos ille riſus excitaſſet in plebe? quos in ſermones incidiſſet, qui rem omninò deſperatam vaticinando promitteret? Res enim erat hujuſmodi, vix ut eam quiſquam optare, nedum expectare auderet. Scilicet cùm id maximè noſtrę omnium preces, ſupplicationeſque ad hanc diem incubuiſſent, ceciderant tamen huc uſque irritæ, & incredibile videbatur, quod tot annos fruſtra petieramus, Deum in hæc tempora reſervaſſe. Votis ardentibus ſucceſſerat triſte ſilentium, & longis ſeſſi clamoribus, Cœlum, quòd ad noſtras preces pridem obſurduiſſe credebatur, erubeſcebamus adire; quin ipſi, quod ſperare vetabamur, metuebamus etiā loqui. Memini enim, ante annos ſeptem, cum Burdigalæ eſſes, REGINA AUGUSTISSIMA, & illuſtris Doctorum Academia, tui ſalutandi cauſa, ex officio conveniſſet, vetitum fuiſſe oratori, jam ad dicendum parato, nè quam de Delphino vocem mitteret, cujus tum adeò nulla ſpes erat, tibi ut non tam benè precari, quàm illudere videre-

deretur, quiſquis intempeſtivam illius faceret mentionem. Anno verò proximè elapſo, cùm primùm te gravidam rumor vulgaſſet, qui ſermones ultrò, citroque ſunt habiti? quæ plebis conjecturæ fuerunt? quæ civium judicia? qui ſenſus exterorum? illi dicere ſparſam de induſtria fabulam ad exploranda vulgi ingenia; illi ſuſpicari hanc inter belli moleſtias nobis fingi materiam gaudii; illi ridere in ſinu, etiam in angulis cavillari; nemo fidem adhibere prodigio. Ut enim, quod quiſque timet, citò credit, ita ægrè ſibi perſuadet accidiſſe, quod vehementiſſimè cupit. Et ecce vicit diffidentiã noſtram divina largitio, deſiderium beneficii magnitudo; expectationem denique omniũ tua, noſtraq; felicitas ſuperavit. Didicimus fieri potuiſſe, quod factum eſt: & te jam noſtram, ANNA, fatemur eſſe, poſtquam nobis diceris mater, Mater verè Magna, quę Reges paris, Galliæ verè Regina, quam amplificas. O quanta es modò, quæ paucis antè menſibus de te tàm modicè ſentiebas! quantùm emines, quæ latebas! imò qualis, quantuſque tuus, idem, & noſter,

per te LUDOVICUS occurret omnium oculis? quàm charus subditis? quàm formidabilis hostibus? Quid enim Rex suopte ingenio generosissimus non perficiat illo Heroe subnixus? quid vicissim Heros filius hoc patre non audeat? Erit aliquis, qui Galliam, vel non exoptet amicam, vel non pertimescat adversam? & cum uni pridem nostro pareant omnia Principi, quidquam aliquando conjuncto Principum duorum obsistat imperio? Ibit venerabilis, & altero tantò major, qui semper maximus fuit, tuumque, Regina, fatebitur esse, quod crevit; nos utrique vestrum, quod adeo sumus felices, referemus acceptum, illamque diem claro notabimus calculo, qua nostro in orbe surrexit ille Parelius. O nonas Septembres nobis æterna memoria retinendas! Observarunt quidem alii religiosè summorum virorum natales; diem illam Persæ perpetuò sacram habuerunt, qua Xerxes accessit imperio, eam Syracusani semper coluerunt, quæ Timoleontem, eam Athenienses, quæ Socratem peperit: Romanis quoque dies illa quotannis solemnis fuit,

qua urbis fundamenta jaci cœperunt; nec non Idus Juliæ Julii Cæsaris ortu insignes, Kalendæ Januariæ Titi, Decembres Nervæ, Novembres Adriani, Apriles Antonini, Februariæ Constantini, claræ natalibus olim Romæ magna cum pompa celebrari consueverunt. Nobis verò semper illa dies dicetur suprà cæteteras omnes beata, quæ regio præluxit Delphini partui: illa nobis in anni circumflexu redibit gratissima omnium, quam utinam placeret in posterum dici Delphiniam, ut in Asia quondam festã quamque diem à Mutio libertatis vindice, Mutiam nuncupatam legimus; illamque Cyrus lucem, qua Sacas memorabili strage delevit, Sacam de ipsorum nomine voluit appellari. Quamquam hæc adhuc exigua, illi nos diei meliora precemur, quæ nobis affulsit optima. Luceat illa Sole perpetuo, quin etiam novis fulgoribus augeatur; immortalibus fastis emineat, & orbi Christiano recurrat semper augusta.

Ac certè quemadmodum jucundior nulla nobis illucescere potuit, ità nulla quoad recordari possumus,

majorem Galliæ lætitiam attulit. Quis non risit cùm auctum filio LUDOVICUM accepit? quis non oculos sustulit, cum is nuncius ad aures pervenit? sed quantæ ubique extiterunt signa lætitiæ! Exaudiebantur passim confusæ tubarum clangoribus civium acclamationes, testis undique pyris lucebant compita, ludis theatra personabant ingeniosis, Cœlum corruscabat missilibus igniũ jocis, tellus mugiebat repetitis fragoribus tormentorum, sibi quisque demum gratulabatur illam diem, Deo miraculum referebat. Quid dicam redimitas emblematibus statuas, & pyramides sulphureis jaculis fulgurantes? Quid suspensos artificiosis nubibus soles, & pluvias vini jucundas? quid dies noctibus continuatos, & noctes accensis fanalibus perturbatas? Hic florum congestæ messes, illic extructæ dapibus turres; Hic tripudiantium chori, illic convivantium globi: nec satis erat vinum capacibus haurire poculis, nisi solutis etiam doliis funderetur. Parum videbatur erogare pecuniam, spargebatur in vulgus, adeo quisque rerum suarum obliviscebatur, cùm Delphi-

ni

ni meminerat. Quæ satis ego mirari non possum, cum mihi redit in mentem, qui nuper erat vultus Gallorum: enim verò deformes non ita pridem, & squalidi videbamur, quia foris bella sæviebant atrocia, domi urgebant occulta mala. Iam plebeculam demessuerat dira fames, & ecce non longè post lues summis æquè, ac infimis metuenda supervenit: lues remiserat, bellum successit, quo nullum ante funestius: itaque nobis vita trahebatur multiplici, ac tortuosa negotiorum ambage. Sed hunc vultum cum fortuna mutavimus, metus omnis abscessit, postquam DELPHINUM aspeximus, qui sedabit procellam temporis, otia reducet antiqua, populos faciet inconcussa pace concordes.

At enim liceat mihi à privatis regiæ domus honoribus orationem deducere ad commune Galliæ bonum, & post aulæ delicias nostram quoque fortunam diligentiùs contemplari. Qualem tandem futurũ arbitramur hunc puerum, quem DEUS extra ordinem nobis concessit, LUDOVICUS XIII. perfecta jam ætate genuit, ANNA AUSTRIACA post

ardentiſſima vota concepit? Mos fuit antiquus naſcentiū Principum partus curioſiùs inſpicere, & ex natalibus conjicere, quid cuique fata ſervarent. Quam quidem divinationem nonnulli ex ſiderum obſervatione ducebant, uti fertur Tiberius Auguſtus imperium prædixiſſe Caligulæ: nonnulli arripiebant ex ſomniis, uti Cyri gloriam ex eo conjeciſſe narratur Aſtyages, quod ejus mater ſibi dormienti viſa eſſet ex ſe palmitem fundere, quo tota latè Aſia tegeretur; necnon Philippo præcognita dicitur Alexandri virtus, quod ſibi in ſomnis leone fęta occurriſſet Olympia. Idipſum alii ſe colligere poſſe putarunt, ſubitos rerum eventus interpretando, quemadmodum Auguſtus dextri fulminis jactu deſtinatus perhibetur imperio: alii ex notis quibuſdam à natura impreſſis vaticinando, quomodo ScanderbeKo Principi tot hoſtium victoria ea figura gladii, quam toto ejus brachio natura longè deſcripſerat, invictæ fortitudinis præſagium fuit: alii ex verbis ipſis argumentando, quæ à ſe primò frangere ſolent infantes; ita quòd Rex Pyrrhus maternis adhuc appen-

ſus uberibus geſtiendo, *Boulomai* vox Græca, Latinè *Volo* primùm dixiſſet, ea ſtatim vox tranſiit in omen audaciæ. Quid conſulta dicam oracula? quid ab orco quæſità mendacia? quid captata ab avibus auguria, & adhibita tempeſtatum, dierum, horarum examina? partuſne contigiſſet amœno vere, an rigida hyeme? Kalendis, an Idibus? die Jovis ſacra, vel Palladi? Infinitę olim divinandi artes, ſed totidem quoquè fallendi: plurimæ fati conjecturæ, ſed incertæ omnes, & vanæ.

Quarè valeant dubia Aſtrologiæ judicia; valeat Hetruſca veterum diſciplina: nobis nec coitiones, declinationeſve ſiderum aſtrolabio colligendæ, nec lituo deſcribendæ Cœli plagæ, nec evocanda carmine Manium ſpectra, nec adeundus Apollo, vel conſulendus haruſpex ad auguranda Delphini noſtri miracula. Prodit ſe ſatis illa Majeſtas ſuorum ſplendore natalium, nec celſam illius indolem metiri debemus peregrinis ominibus; quia nefas eſt cæleſte fatum ſcrutari ſuperſtitione mortali, & quod Numen ipſum comprobavit, revocare ad ſortem. Quis

enim dubitet augustam hanc Prolem divinitus esse concessam, cujus causa toties immortali Deo solemniter supplicatum est? toties litatum? quas non opes in mendicos effusas, quas non preces in Cœlum emissas, quibus non templa donis, quibus non sacrificiis altaria cumulata cognovimus, paternis ut Rex aliquandò frueretur honoribus? Nemo nostrum non sæpè vocavit venturam prolem, nemo non genua flexit, & supplex adiit Superos, ut nostræ tandem orbitati consultum vellent, quia hæc summa votorum, unum omnium desiderium, Galliæ nasci DELPHINUM. Quo si gaudemus demum, gaudemus profectò Dei munere, à quo cùm nihil fluat, quod non omninò sit absolutum, an non ab eo Principe tantum sperare oportet, quantum à proprio numine tribui consuevit? Atque nos idcircò Deus huc usque protraxit; hæc molestæ sustentationis origo.

Inquirebamus nuper quamobrem post tàm longam à liberis solitudinem, is denique Regi obvenisset; Atque illi quidem causabantur magnitudinem operis, & longas rerum in-

ingentium moras; nihil perfectum existere subitò, vulgus hominum citò nasci, quasi nullius momenti; Reges ad mundi gubernacula comparatos in lucem difficilius erumpere, & longa fingi meditatione naturę. Illi morem Numinis afferebant, quod sua quidem beneficia, prolatando commendat, nos verò dissimulando exercet; ita fidem probari nostram, erudiri constantiam, necnon quę serius, ac difficiliùs obtinentur, diligentius conservari. Nonnulli secus interpretantes pręclarè factum arbitrabantur, nè quàm ardenter à nobis regia proles ab ipso statim Regis connubio efflagitabatur, tàm celeriter prodiret, quod LUDOVICUS noster tum admodum juvenis, si filium suscepisset, brevì regni socium habiturus fuisset, nec orbis duobus sufficere potuisset, qui uni penè videretur angustus. Nonnulli vertebant se ad arcana naturæ, quę se ipsam interdum excusso corpore vegetat, post otium actuosior, cùm ipsa mutetur corporis habitudo, & ętas succedat ętati; hìc enim aliquandò seges est, ubi fuerat solitudo. Alias demum alii insperati me-

morabant causas eventus: mihi tamen sic semper animo persuasum, tam diu negatam optimo Regi sobolem, ut cum ejus obtinendę spes omnis corruisset, certò liqueret, quis tanti beneficii auctor esset habendus; ipsique fateremur hunc puerum non tàm enitentis naturę labore, quàm indulgentis dono providentiæ genitum. Quod intellexisse te, Rex pręstantissime, satis indicasti, cùm recens editum regiis manibus excepisse diceris, non ut primis indulgeres amplexibus, & paternum nomen osculis initiares, sed ut creditorem agnosceres, & Cœlò delapsum pignus Numini consecrares. Nec multò post audivimus Reginam (cujus quoties nomen incidit, offert se mihi statim divina quædam pietatis effigies) hoc prædulci onustam pondere processisse ad aram, & inter solemnia sacra flexis genibus, religione singulari, sanctis perfusam lacrymis Deo partus sui dicasse delicias; nè cui liceat in posterum dubitare, quin acceptum sit à Numine, quod ab utroque parente videmus Numini redditum.

Quippè neuter ignorabat Deo sem-

ſemper placuiſſe primitias, quas profana etiam antiquitas vanis Deorum ſimulcris offerendas putavit. Nam & Sabinos veteres accepimus Deo Termino pubeſcentium ſegetum comportaſſe manipulos, & Iſidi recentium uvarum ſanguinem libaſſe Sacerdotes Hetruſcos; Græci prętereà Veſtę frugum principia, Romani Jovi Feretrio nova offerebant hoſtium ſpolia: quin matronis ſolemne fuit prima muliebris mundi ſyrmata de templorum tholis ſuſpendere, nec Thęſeum puduit Apollini Delphico comæ naſcentis exordia conſecrare. Superſtitioſa iſthęc, & vana, ut tum ferebant tempora. Vos, parentes optimi, quibus auguſta de Cœlo mens, antiqua pietas, vera religio, vero, æternoque Numini obtuliſtis puriores primitias thalami, nec aliena dediſtis, ſed veſtra, proprium ſcilicet ſanguinem, communem vitam, ipſa denique viſcera. In quo quid impenſiùs admirari nos decet, tuam LUDOVICE fidem, an tuam ANNA pietatem? doni magnitudinem, an dandi modum? Magnum eſt quod dediſtis, ſed effundebat ſe veſter animus ad

ma-

majora,& largiendi voluntate quàm facultate ditiores, regium donum, quo nihil potius habuiſtis, proſequuti eſtis lacrymis, auxiſtis affectibus. Sed hęc Deo ſecreta patuerũt, nobis non licet tàm altos ſcrutari ſenſus; ſatis eſt, quem vos ipſi tacitè devovebatis, vidiſſe aris oblatum, & ſuſpenſum manibus, quem corde gerebatis infixum. O ſolium Delphino dignum! O dignum altaribus ferculum! Suos quondam Principes, cum naſcebantur, Scythę clypeo extulerint, ad belli pręludium; ſuos Athenienſes ſacerdotalibus infulis texerint, ad pacis auſpicium; Perſę adverſo Soli oppoſuerint, ad religionis ſpecimen; Romani humi ſtraverint, ad miſeriarum exemplum. Turcæ militari vexillo, ad jactantiam; Gręci purpurea clamyde, ad pompam; Parthi caſſide ad ferociam exceperint: Delphinus aris erat imponendus, ad æternum pietatis regię monumentum.

Sed quò mea ſenſim ſe ſubduxit oratio? mihi de noſtra omnium felicitate dicere meditanti nova ſemper occurrunt miracula. Quæro tandem, in quem virum ſit evaſurus

Prin-

Princeps his natus auſpiciis, his cæremoniis inauguratus? Ingentia ſunt, non humilia Dei dona, minora quidem opibus ſuis, ſemper tamen meritis hominum celſiora; ac proindè munifico Numini facit injuriam, quiſquis ab eo putat aliquid concedi mediocre. Memores eſtote, Galli, quantum acceperitis victorem in Philippo Auguſto, quale ſidus in Divo Ludovico, quos parentum preces noſtro quondam imperio pepererunt: Prædicate Ægyptii, qualem videritis in Ioſepho moderatorem, quem Deus effætæ Patris ſenectuti conceſſerat: Dicite Hungari, qualem habueritis Regem in Stephano, cujus natalibus præluxit cæleſte prodigium: Referte Hebręi, qualem ſuſceperitis in Iſaaco Patrem, in Samuele Iudicem, in Ioanne Solem, quos ſterili prognatos thoro univerſus orbis ſuſpexit. Nihil eſt à Cœlo commune; à quo, qui nobis Delphinus exiit, non poteſt non eſſe Magnus. Quamquam hæc ſi abeſſent divina ſuffragia, ſufficerent puero exempla domeſtica, cùm ſanguinis ille degener eſſe non poſſit, nec à Rege Chriſtianiſſimo, Religioſiſſimaque

que Regina quisquã edi nõ optimus. Ut fructus arborum naturam sequuntur, sic ferè liberi parentum mores imitari solent, & non vultum tantùm, sed indolem quoquè ferre simillimam. Iam ex utraque stirpe quanta Delphino sese offerunt incitamenta virtutis, nolim à me quidquam hoc loco per assentationem dictum, quia nec virtus calamistro, nec cothurno veritas indiget; verùm ut hæc mendacio crescere non potest, ità non debet premi silentio. Eo sub Rege nos vivimus, cujus non modò quisque optet imperio subjici, sed ut subjiciatur etiam contendere debeat. nimirum illius vita, si æquiùs æstimetur, censenda est magna quædam virtutum thesis, & velutl collegium miraculorum. Si dixero bonitate incredibili, altissima prudentia, ęquabilitate perpetua, eximia pietate, summa fortitudine prętitum:minus, quàm debeam, prædicem; quia, quę reliquis Principibus laudi singula tribuuntur, in nostro uno mirabiliter coeunt universa. Quem non suo statim vultu recreât si comparet? quem non demeretur, si dignatur alloquio? Pascit intuentium oculos,

&

&licèt magno jam nomine totum latè orbem impleverit, tamen contra quàm cæteris accidit, major ſemper conſpicitur, quàm ſoleat prædicari; adeò ut, qui Regem nunquam viderint, ſummo ejus videndi deſiderio teneantur, majori metu amittendi, qui vident: abripitur, ad eum quiſquis accedit & quæ eſt divinarũ rerum natura, ità ſibi omnes affixos tenet, nemo ut ab eo non recedat invitus, quiſquam vix avelli poſſit. Quamquã illa Majeſtas etiam abſens coli ſolet, quos enim ſua non pręſentia reficit, rerum geſtarum fama percellit: etiam iniquiſſimos quoſque ſuæ glorię obtrectatores ità perſtringit, ut incertum ſit, pluſne diligatur à ſubditis, an prædicetur ab hoſtibus.

Quid ergò jam Reginæ virtutes dicendo commemorem? quas ſanè multas, maximaſque eſſe oportet, poſtquam Rex tantus eas ſuſpexit, omnes tacito quodam inſtinctu palam efferunt. In ea quippè non modò acre viget ingenium, ſed tàm caſti pręterea mores elucent, tàm egregia fides, tam ſolida pietas, tàm inſignis manſuetudo, ut cùm dignita-

tem ſummæ fortunę retineat, nihil ſuprà communem ſortem aſſurgat, eaque ſit omnium vox, ſi quis Reginam in media turba aulicorum internoſcere velit, facilè cogniturum, dum obſervet modeſtiſſimã omniũ. Cultu ſimplex omnem longè ornatũ ſuperat, ſemper animo tranquilla neſcit aulæ ſtrepitum, omnibus denique virtutibus cumulata facit, nè nos Clothildes, Blancas, Radegundes, Eleonoras, Eliſabethas, Margaritas, Catharinas majoribus noſtris invideamus, poſtquam tenemus ANNAM, quæ paucas ſibi Reginas vidit æquales, nullam habuit gloria ſuperiorem. Equidem quoties Regem, vel Reginam intueor, exiſtimo videre me ſpirantem honeſtatem, radiantem ſapientiam, arridentem humanitatem, ſedentem conſtantiam, liberalitatem erumpentem, imperantem juſtitiam, religionem triumphantem, quę in utro majora ſint, difficile eſt comparando judicare: in utroque profectò ſunt tanta, quanta ſummis Principibus optari poſſunt.

Quarè veſtrum eſt Galli, ex ea ſemente meſſem æſtimare, quam col-

collegiſtis; magna ſiquidem vis eſt in genere, propterea quòd communione naturæ, non modò parentum ſanguis derivatur in venas ſuccedentium liberorum, ſed ipſa eorundem virtus in mentem quoquè transfunditur; adeoque ſi quantę ſunt in utroque parente tum ingenii, tum virtutis dotes, tantas poſtmodum in regio Delphino viſuri ſumus, (quod par eſt unum quemque noſtrum ſperare), quis omnibus retrò ſæculis Princeps major, meliorque ſurrexit? Si Patris vigilantiam obtinet, quis ſolertior? ſi Matris dignitatem, quis ſpectabilior? dum illius clementiam referet, quem non vincet officiis? dum hujus modeſtiam imitabitur, cui non occurret auguſtus? Accedat ad Regis fortitudinē, cuncta ſuo adjunget imperio: ſuccedat Reginæ pietati, nullum non rapiet virtutis exemplo: Æquet Ludovici juſtitiam, quid non illo Legiſlatore moderatū? Excipiat Annę ſapientiam, quid non illo Rege perfectum? utriuſque demum retineat indolem, videbimus gravitatem urbanitate, modeſtia principatum, majeſtatem popularitate conditam; & quidquid habet

Gallia nobilitatis, & gloriæ, quidquid Hispania amplitudinis, & famę, in hoc uno collectum ad mundi dominium.

Atque hunc vigorem, hoc imperium toto jam illius vultu eminere audio (neque enim fas omnibus eò testes afferre oculos) Regem spirare dicitur adhuc infans; jam affusus genis lepos, & dignitas, quæ Principum esse solet; jam fronti decus impressum, cujusmodi Heroem decet: jam fulgor inditus oculis, qui sidereum, & cœleste aliquid sapit. Cernitur uterque parens unius in ore; excelsum caput attollit, quasi thoro, vel in cunis jacens, regno emineat; figit obtutus imperterritos, quasi gentes jam nutu terreat, suo brevì ferro domandas: manus explicat audaces, quasi sceptris aptare velit; teneriter firma exercet brachia, quasi præludat hostium fatis. Ecquem verò metum circumjectis hinc inde nationibus barbaris incussum fuisse putamus, ubi primum de Delphino audivere? An non ipsis visi sunt prisci illi Gallorum Reges, tot gentium superbi victoriis, quorum imperio universus ferè terrarũ

orbis

orbis ſuccubuit, hoc infante renaſci? O Galliam hac in primis prole felicem! Nunc longas tibi, Regina, partus moras ignoſcimus, quas tam glorioſo fœnore reparaſti: jam intelligimus non nimis diu expectatum fuiſſe, qui tantus futurus erat: quin eò gratior acceſſit, quò ſerior: eumque tu, Mater Auguſta, tardiùs emittere debuiſti, ut ex ſanguine jam maturo coaleſceret fortior. Siquidem ad concipiendum difficilis, lenta etiã partu fuiſti; & cùm ad annos tres, & viginti fœtum ſuſcipere diſtuleris, in decimum præterea menſem geſtaſti utero, tum quia Princeps non eadem, qua cæteri, celeritate funduntur, & qui Rege prægnans eſt uterus, ægrè patitur tam ſuperbo ſe onere liberari; tum quia operoſum eſt, quidquid excellit, & longo ſpatio cuditur, quod æternitati ſacratur. Sic uniones videmus avaro Cœlo ſingulos ſudari lentè; ſic elephantum toto biennio uterum ferre, & fœtum moliri; ſic leonem poſt longos naturæ conatus unum edi partu generoſo, ſed raro.

Hoc unum ad fœlicitatem Galliæ ſempiternam optandum reſtat, ut

eum ad multos annos superstitem videamus, quem, ut liceret aliquando conspicere, diu multumque contendimus; & longiùs tantò vivat Delphinus, quantò cœpit vivere seriùs. Quod ipsum & si futurum semper speravi, maximè ex quo dubitat nemo, quin hunc Regi filium Deus singulari quodam munere concesserit: tamen auget multò etiam magis spem meam eximia Regis pietas, qui eundem vix dum alvo materna conceptum, Virgini Deiparæ, una cum amplissimo regno, solemni ritu consecravit. Hic enim, LUDOVICE, præterire non possum insigne illud religionis tuę monumentum, quod, dum hominum genus erit, nulla non sæcula prędicabunt. Iam tibi desideratę prolis spes non inanis affulserat, jam pretioso fœtu Regina distendi cœperat, cùm tu miraculi intelligens, ut beneficium, quod pietate merueras, pietate rependeres, idque cum fœnore, non modò pignus acceptum, sed & pręterea universum, quàm latè patet, Galliarum Imperium, Augustissimæ Dominę nexu perpetuo devovisti, nè quos haberes in subditis, quos illa
sui

ſui neſciret eſſe mancipii. Imò verò juſſiſti nos tuæ devotionis eſſe conſortes, & tecum ad pedes Magnæ mundi Imperatricis procidere, ut gratiam, quæ pertinebat ad omnes, ſinguli agnoſceremus, & tum Regni dedicatio perfecta haberetur, cùm eam quiſque voluntario firmaſſet obſequio. Etſi enim tu, qui omnium in te fortunas colligis, unus ſpondere poteras pro omnibus, & Rex magnus perſonam implere humilium famulorum; tamen, nè cogi videremur ad ſervitutem, dum nos inaugurabas ad ſanctitatem, decuit, ut ipſi tuum non minùs ſpontè imitaremur exemplum, quàm facilè ſequeremur imperium. Quale fuit illud ſpectaculum, quamque jucundum, cùm ſe infinita toto regno vis hominum, ordines univerſi, cætus, ſocietates, collegia, municipia, caſtra, urbes, provinciæ ad Almæ virginis aras ipſo die, quo Aſſumptę in Cælum triumphus agitur, effuderunt; Atque hinc Rex ſuo major Imperio, inde Regina fætu gravior magnifico in genua procubuerunt, ut ſimul omnes Galliam potenti Cœlorum Reginæ, ſimul venturam

prolem

prolem auguſtæ Dei Matri, uno con-ſenſu voverent. O magnum prælu-dium gloriæ! O benè, ac feliciter auſpicatam Delphini ſortem! Sic re-gius Infans nondum terris monſtra-tus, Cælo militare didicit; prius initiatus; quàm eductus; antè ſu-peris addictus, quàm nobis editus; ſponſores iidem fuerunt, qui paren-tes; regni obſes idem, qui hæres. Ecquid hoc infante beatius, quem citiùs Virginis manus excepere, quã obſtetricis? quid MARIA tutrice ſecurius, cui ſe Deus ipſe regendum dedit? Hæc imperium Delphino, hęc Delphinum ſervabit Imperio. Quod ſi noſtra adhuc exaudiuntur omniũ vota, nemo certè illo fęliciùs regnavit, nemo diutiùs vixit. Ille ſibi gentes, quas bellicus furor toto orbe diviſit, conciliabit univerſas: ille ſu-bditis, quos habebit innumeros, omnibus ſuperſtes erit: ille cũ Leo-nibus Leopardos, cum Liliis Aquilas immortali pace componet: ille barba-ram gentem Othomanorum, & no-cturnum creſcentis lunæ fulgorem extinguet; ille ad orientem juxta, & occiduum ſolem ſuæ Majeſtatis numen diffundet: ille victoriis or-

bem

bem terrarum peragrabit, Clodovæis illuſtrior, Pipinis fortior, Carolis felicior, Philippis Auguſtior, Henricis major, Ludovicis (ſi quid eorum addi poteſt pietati, & nomini) etiam melior: Ergo vivat, qui nobis divinitus extitit Delphinus, & tot annos vivat, quot naſcituro vota concepimus. Vivat, donec nullum hoſtem Gallia ſentiat, nullum Europa patiatur hæreticum, nullum Eccleſia non ſibi ſubditum videat. Vivat ſecundus Regi, qui genuit, Reginæ ſimilis quæ peperit; Gallia major, quę flagitavit, Superi, qui dederunt, ęternum ſervent; cives, qui petierunt, patrem ſentiant; exteri, qui timuerunt, victorem ferant; fęderati, qui exoptarunt, triumphantem videant. Diu expectatus, nunquam recedat; miraculo genitus, miraculis fulgeat; Cęlo delapſus, terris imperet, LUDOVICUS meruit, LUDOVICUM æquet; ANNA obtinuit, ANNAM felicitet; Gallia ſuſcepit, Galliam amplificet. Auguſtæ proli anni mille, Imperatori novo coronæ mille, Delphino Gallico victoriæ mille? ut pacem reducat, ut hoſtes conterat,

ut oppressos liberet, ut Ecclesiam protegat, ut mundo imperet, DELPHINUS VIVAT. Hęc sunt tuorum vota, Rex Christianissime, hæ publicę omnium, tibi, tuoque sanguini fausta precantium acclamationes. Det tibi Deus ętatem, quam mereris, Delphino, quam cupis. Illius ortu ita gaudemus, ut tuum nunquam audire velimus interitum. Vivat ille diu tibi, tu nobis semper. Imperet in ævum, dum serò capessat imperium. Alios enim à te, LUDOVICE, Gallia Principes, alios à te mundus, ANNA, Dominos postulat; quantumvis multos dederitis pauci videbuntur, quia rarum omne, quod optimum. Date filios, videatis nepotes, & talem senectutem, quam sibimet optet pronepos, cernat in proavo; tam fœcundam Borboniæ gentis seriem Gallia numeret, quæ nullum finem habeat, orbem impleat universum.

FINIS.

clesiam
DEL-
int tuo.
ne, ha
ue san-
clama.
, quam
cupis.
t tuum
eritum.
empe.
capessat
, LU.
, alios
ominos
s dede
rarum
filios,
enectu.
nepos.
undam
lia nu
abeat

